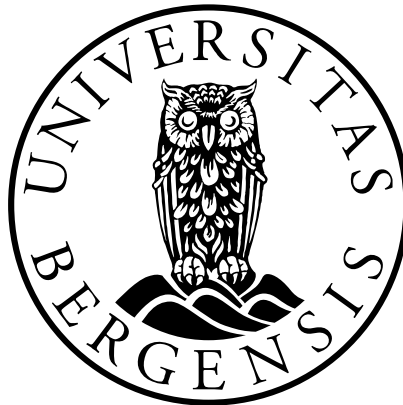

Hensynet til barnets beste ved spørsmål om omsorgsovertakelse etter barnevernloven

Kandidatnummer: 199184

Veileder: Gudrun Holgersen

Antall ord: 14 882

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

[02.06.2014]

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	2
Forord.....	4
1 Bakgrunnsteppet for oppgaven.....	5
1.1 Det klare utgangspunkt.....	5
1.2 Aktualitet.....	6
1.3 Problemstilling og metode.....	7
1.3.1 Problemstilling.....	7
2.3.2 Metode.....	8
1.4 Avgrensninger og opplegget videre.....	9
1.4.1 Avgrensninger.....	9
1.4.2 Den videre fremstillingen.....	9
2 Grunnleggende prinsipp i barnevernretten.....	10
2.1 Utgangspunktet.....	10
2.2 Det mildeste inngreps prinsipp.....	10
2.3 Barnets beste.....	11
2.3.1 Generelt.....	11
2.3.2 'Barnets beste' ved omsorgsovertakelse etter § 4-12.....	12
2.4 Det biologiske prinsipp.....	15
2.4.1 Generelt.....	15
2.4.2 Biologi og 'barnets beste'.....	16
2.5 Prinsippet om utviklingsfremmende tilknytning.....	17
2.6 Barnets medvirkning.....	18
3 Omsorgsovertakelse.....	19
3.1 Generelt.....	19
3.1.1 Om inngrepet.....	19
3.1.2 De bakenforliggende hensyn.....	19
3.2 Barnevernloven § 4-12.....	20
3.2.1 Bestemmelsen.....	20
3.2.1.1 Første ledd bokstav a).....	21
3.2.1.2 Første ledd bokstav b).....	21
3.2.1.3 Første ledd bokstav c).....	22

	3.2.1.4 Første ledd bokstav d).....	22
	3.2.1.5 Annet ledd.....	23
3.3	Terskelen for omsorgsovertakelse – er den for høy?.....	24
3.4	Statistikk og utvikling.....	25
4	Praksis	26
4.1	Høyesterett.....	26
	4.1.1 Generelt.....	26
	4.1.2 Det biologiske prinsipp.....	27
	4.1.3 Sakkyndigutredninger.....	27
	4.1.4 Barnets beste.....	28
	4.1.5 Barnets medvirkning.....	31
	4.1.6 Avsluttende betraktninger.....	32
4.2	Lagmannsretten.....	33
	4.2.1 Generelt.....	33
	4.2.2 Det biologiske prinsipp.....	33
	4.2.3 Sakkyndigutredninger.....	34
	4.2.4 Barnets beste.....	35
	4.2.5 Hjelpetiltak.....	38
	4.2.6 Avsluttende betraktninger.....	38
4.3	Fylkesnemnda.....	39
	4.3.1 Generelt.....	39
	4.3.2 Foreldrevern?.....	40
	4.3.2.1 Fnv-2013-88-ost.....	40
	4.3.2.2 Fnv-2012-169-ost.....	41
	4.3.2.3 Fnv-2012-514-osl.....	41
	4.3.2.4 Avsluttende merknader.....	42
	4.3.3 Det biologiske prinsipp.....	43
	4.3.4 Sakkyndigutredninger.....	44
	4.3.5 Barnets beste.....	45
	4.3.6 Barnets medvirkning.....	46
	4.3.7 Avsluttende betraktninger.....	47
5	Sluttvurderinger	48
6	Litteraturliste	51
7	Kildehenvisning	52

FORORD

En dag i november 2010 ringte min far for å fortelle at han hadde blitt diagnostisert med kreft. Han var blitt innlagt ved Levanger Sykehus og måtte hasteopereres. Jeg skulle ikke bekymre meg, legene var positive og jeg måtte holde fokus på studier og eksamenstid.

Det var viktig for min far at jeg fullførte det jeg hadde startet på, og at sykdommen ikke skulle komme i veien for min utdanning og fremtid. Han gjorde det klart at dette var noe han ville leve lenge nok til å se sluttresultatet av. Dessverre ble det ikke slik. Den 10. desember 2013 sovnet min far inn på det samme sykehuset, mens jeg og min mor holdt ham i hånden.

For faren min var det å gi opp aldri et alternativ. På samme måte som at det å gjøre noe halvveis ga like mye mening som å ikke starte. I løpet av 25 år lærte han meg verdien av hardt arbeid, viktigheten av å stå opp for det man mener, og erkjennelsen av at mitt beste alltid er godt nok. For dette, og for så veldig mye mer, ønsker jeg å si 'takk'. Tusen takk for at du alltid stilte opp for meg. Takk for alle timene du har lagt ned til å lese korrektur og til å komme med innspill. Takk for all kunnskapen du har gitt meg, alle diskusjonene vi har hatt, og din endeløse tro på at alt alltid ordner seg til slutt.

Takk for alt, kjære pappa. Denne er til deg!

1. BAKGRUNNSTEPPET FOR OPPGAVEN

1.1 Det klare utgangspunkt

Etter norsk rett er det foreldrenes oppgave å oppdra og forsørge sine barn. Dette følger blant annet av barneloven¹ (bvl.) § 30 som sier at foreldre med foreldreansvar for et barn, har rett og plikt til å utøve omsorg og omtanke for barnet. Videre verner både barnekonvensjonen artikkel 7 no.1 og menneskerettskonvensjonen artikkel 8 om retten til et familieliv som en grunnleggende rettighet.² Som følge av legalitetsprinsippet kan derfor tiltak og inngrep overfor barn og foreldre bare iverksettes med forankring i formell lov.³

I norsk rett er det barnevernloven som oppstiller vilkårene for når forvaltningen kan foreta inngrep. I tillegg til hjemmelskravet, oppstiller både barnevernloven⁴ § 4-1 og barnekonvensjonen art. 3 no.1, et grunnleggende prinsipp om 'barnets beste', som skal vektlegges før slike avgjørelser treffes. Etter disse bestemmelsene utgjør således hensynet til barnets beste et styrende prinsipp i beslutningsprosessene i barnevernretten.

Loven oppstiller strenge vilkår for iverksettelsen av flere 'særlige tiltak', hvorav inngrep i form av omsorgsovertakelse er av de mest inngripende. Til grunn for den høye terskelen ligger det biologiske prinsipp. Prinsippet skriver seg fra tanken om at det å la et barn vokse opp og ha kontakt med sine foreldre, har en tungtveiende egenverdi som det skal mye til for å fravike. Det må derfor foretas en konkret vurdering av om forholdene innad i familien bærer preg av så store mangler at det er uforsvarlig å ikke å gripe inn. Utgangspunktet er likevel at det offentlige først og fremst skal arbeide for å legge til rette for at barnet kan bli værende i familien.

¹ LOV 1981-04-08-7

² LOV 1999-05-21-30

³ Lindboe (2012) s.23

⁴ LOV 1992-07-17-100

1.2 Aktualitet

I de senere år har det blitt hevdet fra flere hold at barneverntjenestens terskel for å foreta omsorgsovertakelse av barn i mange tilfeller er for høy.⁵ Også media har kritisert barnevernets manglende handleevne i saker hvor barn har lidd under alvorlig omsorgssvikt i flere år før det ble fremmet sak om omsorgsovertakelse.⁶ En vesentlig faktor i beslutningen om å la barna bli værende i hjemmet, er i følge flere av uttalelsene at barneverntjenesten legger for mye vekt på ivaretagelsen av det biologiske prinsipp, og for lite på hensynet til barnets velferd.

Etter bvl. § 4-1 skal det ved anvendelsen av bestemmelsene i lovens kapittel 4 om 'særlige tiltak', legges "avgjørende vekt" på å finne tiltak som er "til beste for barnet." Ved interessekonflikter mellom barn og foreldre innebærer dette at hensynet til foreldrene må vike. Dersom prinsippet ikke overholdes av forvaltningen, kan det tyde på at terskelen for å foreta inngrep er for høy og at lovens formål om å sikre at barn og unge "får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid",⁷ ikke blir ivaretatt.

På bakgrunn av kritikken tok tidligere barne-, likestillings- og inkluderingsminister, Audun Lysbakken, i 2010 initiativ til en offentlig utredning av det biologiske prinsipp. Resultatet av dette arbeidet fremgår av NOUen "Bedre beskyttelse av barns utvikling".⁸ Utvalget, ledet av Magne Raundalen, fikk mandat til å se nærmere på barnevernets anvendelse av det biologiske prinsipp og de verdivalg barneverntjenesten gjør når barn og foreldre har motstridende interesser.⁹ I tillegg skulle det foretas en gjennomgang av terskelen for omsorgsovertakelse og vurderes om denne var for høy.¹⁰

⁵ Se bl.a. NOU 2012:5, <www.audunlysbakken.no/barnas-beste/>, <www.nettavisen.no/nyheter/3028225.html>, <www.nrk.no/ytring/barnevern-eller-foreldrevern-1.8344953>, <www.nrk.no/ytring/hvor-skal-jeg-bo-1.8329788> og <www.aftenposten.no/nyheter/iriks/-Tar-mest-hensyn-til-foreldrene-5321231.html#UzKnyl5WvC1>

⁶ Se bl.a. <www.aftenposten.no/amagasinet/En-historie-om-to-brodre-5321338.html#Uv38yPZWvC1>, <www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Barnevernansatte-kan-bli-straffet-etter-Alvdal-saken-5108330.html#Uv4KmPZWvC0>, <<http://multimedia.bt.no/janne/>> og <www.nrk.no/norge/_-pappa-tar-mamma_-kom-fort_-1.11200029>

⁷ Bvl. § 1-1

⁸ NOU 2012:5

⁹ NOU 2012:5 s.11-12

¹⁰ NOU 2012:5 s.74

I sine slutninger uttaler utvalget at "[i] tråd med samfunnsutviklingen for øvrig er det fortsatt viktige momenter som tilsier at barn bør vokse opp i sin familie, men dette kan fravikes i tilfeller der det er til barnets beste. Utvalget støtter føringen om at prinsippet om barnets beste er overordnet."¹¹

I samsvar med Barnekonvensjonen konkluderte altså Raundalen-utvalget med at 'barnets beste' fortsatt må utgjøre det førende prinsippet i alle beslutninger om inngrep i forholdet mellom foreldre og barn. De ga imidlertid ingen uttalelse om terskelen for omsorgsovertakelse i barnevernet i dag, da en slik undersøkelse ville bli for vanskelig å gjennomføre.¹²

1.3 Problemstilling og metode

1.3.1 Problemstilling

Alle beslutninger om omsorgsovertakelse griper drastisk inn i livene til barnet og foreldrene som rammes av vedtaket. Sett hen til kritikken som er blitt rettet mot barnevernet og det stadig økende antallet omsorgsovertakelser,¹³ er problemstillinger knyttet til terskelen for gjennomføring av disse inngrepene fortsatt aktuell.

Barneverntjenesten skal gjennom sitt arbeid søke å sikre at barn og unge lever under trygge oppvekstvilkår i samsvar med barnevernlovens formålsbestemmelse. Ved å belyse vurderingsmomentet om barnets beste, kan det gi en indikasjon på om barnevernet og rettsinstansene bedriver for mye foreldrevern¹⁴ på bekostning av barnas omsorgssituasjon. På dette grunnlag ønsker jeg å se nærmere på hva som ligger i dette lovfestede prinsippet; dets rettslige innhold; og om dagens praksis i tilstrekkelig grad vektlegger hensynet til barnets beste på en slik måte som bestemmelsen i § 4-1 legger opp til i formuleringen om "avgjørende vekt". Jeg vil forsøke å kartlegge dette ved å se på uttalelser i lovens forarbeider, juridisk teori og ved å gjennomgå rettspraksis på området.

¹¹ NOU 2012:5 s.15

¹² NOU 2012:5 s.74

¹³ Se pkt. 3.4

¹⁴ I min videre fremstilling kommer jeg til å bruke uttrykket 'foreldrevern' om situasjoner hvor hensynet til foreldrene går foran hensynet til barnet.

1.3.2 Metode

Etter den nye barnevernloven kom i 1992 har det vært ti saker til overprøving i Høyesterett om omsorgsovertakelse etter § 4-12.¹⁵ I tillegg til å ta for meg disse dommene vil jeg også se på underrettspraksis fra lagmannsretten og fylkesnemnda, for å vurdere ivaretagelsen og den aktive bruken av prinsippet i rettsinstanser som får flere saker opp til behandling. Av hensyn til oppgavens omfang har jeg valgt å se på avgjørelser fra lagmannsretten fremfor tingrettene. Dette både for å få vurdert praksis med utgangspunkt i et større geografisk område, og fordi lagmannsrettens domsavsigelser oftere blir publisert og har større rettskildemessig vekt.

Mine vurderinger fra praksis i lagmannsretten vil ta utgangspunkt i 15 domsavsigelser fra Borgarting i tidsrommet 2007 – frem til i dag. I 2007 ble det innført en ny bestemmelse i tvisteloven¹⁶ som gjorde det betydelig vanskeligere å anke over tingrettsdommer i saker om fylkesnemndas vedtak etter barneverntjenesteloven¹⁷. For å begrense antall saker og fokusere på behandlingen av spørsmålet i nyere rettspraksis, har jeg derfor valgt å se på dommer avsagt etter dette tidspunktet.

Årsaken til at jeg har fokusert på Borgarting lagmannsrett skyldes for det første at søk på lovdata viser at domstolen har behandlet flest omsorgsovertakelsessaker etter § 4-12 i den aktuelle perioden. For det andre fant jeg at hensynet til kvalitet og grundighet som følge av begrensninger knyttet til tid og omfang, i større grad ville bli ivaretatt ved å forholde meg til én av lagmannsrettene. For å få muligheten til å vurdere et representativt utvalg avgjørelser ønsket jeg å ta utgangspunkt i den domstolen som oftest må ta stilling til barnets beste i spørsmål om omsorgsovertakelser.

Fylkesnemnda er et uavhengig, spesialisert forvaltningsorgan av domstollignende karakter, som består av en eller flere ledere som fyller kravene til dommere, et utvalg av fagkyndige, og et alminnelig medlemsutvalg.¹⁸ Siden det er fylkesnemnda som på grunnlag av barneverntjenestens begjæring om tiltak avgjør spørsmålet om

¹⁵ Rt-1996-1203, Rt-1998-1702, Rt-1999-1883, Rt-2002-327, Rt-2002-875, Rt-2004-999, Rt-2004-1683, Rt-2005-624, Rt-2006-1308 og Rt-2006-1672

¹⁶ LOV 2005-06-17-90

¹⁷ Se § 36-10 tredje ledd

¹⁸ Bvl. § 7-2

omsorgsovertakelse i første instans,¹⁹ er det naturlig å se til deres behandling av prinsippet. Som følge av det store antallet saker som behandles har jeg valgt å ta for meg 14 avgjørelser fra de siste 2 årene, hentet fra fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker i Østfold; Buskerud og Vestfold; og Oslo og Akershus.

1.4 Avgrensninger og opplegget videre

1.4.1 Avgrensninger

I denne fremstillingen skal jeg se på vektleggingen av barnets beste-prinsippet i spørsmål om omsorgsovertakelse etter § 4-12. Oppgaven avgrenses derfor mot barn som er plassert utenfor hjemmet ved samtykke, samt spørsmål tilknyttet forhold som adopsjon og samværsrett, akuttvedtak og tilbakeføring av omsorgsrett til foreldre som har blitt fratatt denne ved tidligere vedtak.

Både menneskerettskonvensjonen og barnekonvensjonen ble i 1999 inkorporert i menneskerettsloven²⁰ og er etter § 3 gitt forrang foran øvrige norske lovbestemmelser der disse er i konflikt. I min videre behandling forutsettes det at norsk lov er i samsvar med de aktuelle konvensjonsbestemmelsene, og jeg vil derfor ikke foreta noen behandling av innholdet i disse reglene.²¹

1.4.2 Den videre fremstillingen

I den videre avhandlingen vil jeg først ta for meg de grunnleggende prinsippene i barnevernretten og se disse i lys av det overordnede prinsippet om 'barnets beste'. Jeg vil deretter gå inn på vilkårene som må være oppfylt for at det kan treffes vedtak om omsorgsovertakelse, og drøfte terskelen lovgiver har oppstilt for inngrepet.

Til slutt vil jeg se nærmere på Høyesteretts, lagmannsrettens og fylkesnemndas behandling av saker om omsorgsovertakelse etter § 4-12, med særlig fokus på instansenes vektlegging av barnets beste, det biologiske prinsipp,

¹⁹ Bvl. § 4-12 tredje ledd

²⁰ LOV 1999-05-21-30

²¹ Se Rt-2012-1832

sakkyndigutredninger, hjelpetiltak, og barnets mening. På bakgrunn av funnene vil jeg trekke noen slutninger om barnevernets og rettsinstansenes ivaretagelse av hensynet til 'barnets beste', og hvorvidt påstandene om foreldrevern reflekterer dagens praktisering av barnevernloven i spørsmål om omsorgsovertakelse.

2. GRUNNLEGGENDE PRINSIPP I BARNEVERNRETTE

2.1 Utgangspunktet

Barnevernretten bygger på flere grunnleggende prinsipper. Blant disse er de mest omtalte det mildeste inngreps prinsipp, det biologiske prinsipp og prinsippet om barnets beste. I utredningen til Raundalen-utvalget ble det i tillegg fremmet forslag om et nytt prinsipp om *utviklingsfremmende tilknytning*.²² Siden prinsippet først ble presentert i utredningen er det ikke skrevet mye om det. I Prop.106 L (2012-2013) er det likevel omtalt,²³ og jeg vil derfor si litt om tankene bak dette prinsippet. Jeg vil også ta for meg barnets rett til medvirkning, som selv om det ikke faller inn under betegnelsen av et prinsipp, er av avgjørende betydning for å sikre ivaretagelsen av barnets beste.

2.2 Det mildeste inngreps prinsipp

Det mildeste inngreps prinsipp innebærer at det ikke skal iverksettes mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig for å oppnå formålet.²⁴ Selve prinsippet kommer til uttrykk i flere av bestemmelsene i barnevernloven. Mest aktuelt i denne fremstillingen er nødvendighetsvurderingen i § 4-12 annet ledd, som sier at omsorgsovertakelse ikke kan gjennomføres *"dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak"*. I praksis innebærer dette at omsorgsovertakelse ikke kan anvendes før hjelpetiltak er forsøkt eller i alle fall vurdert.²⁵

²² NOU 2012:5 s.158-159

²³ Prop. 106 L (2012-2013) s.82 flg.

²⁴ Bendiksen (2008) s.203

²⁵ Sandberg (2003) s.40-41

Det mildeste inngreps prinsipp bygger på en forutsetning om at det er til barnets beste å ikke iverksette mer drastiske tiltak enn det som er påkrevet etter forholdene. Det skal ikke utøves tvang eller foretas inngrep overfor barn med mindre det er nødvendig og til barnets beste. Der det likevel er klart at slike fremgangsmåter i større grad vil hjelpe barnets situasjon, følger det av formuleringen i både §§ 4-1 og 4-12 annet ledd, at hensynet til barnets velferd skal være overordnet.

2.3 Barnets beste

2.3.1 Generelt

Det følger av bvl. § 4-1 at:

”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.”

Bestemmelsen slår fast at barnets beste er et overordnet prinsipp som skal tillegges *avgjørende vekt* i alle beslutninger vedrørende iverksettelsen av særlige tiltak etter barnevernloven. Vedtak om omsorgsovertakelse kan således ikke treffes før det også er funnet å være til barnets beste. På denne måten utgjør barnets beste-prinsippet den avsluttende, skjønsmessig vurderingen som må foretas når lovens øvrige vilkår er oppfylt.²⁶ Generelt sagt går prinsippet ut på å velge den løsning som best tjener barnets interesser i den aktuelle sammenhengen.²⁷

I vurderingen av hva som er til barnets beste må det både ses til generelle og konkrete forhold. De generelle elementene vil bestå av eksisterende rettskildemateriale og forpliktende konvensjoner, sammen med forskningsbasert kunnskap om ivaretagelsen av barns interesser og behov.²⁸ De konkrete elementene knytter seg til det aktuelle barnet og hva som vil være til det beste for dette barnet, i den foreliggende situasjonen. Sett i sammenheng oppstiller således de generelle elementene rammeverket for hvilke

²⁶ Ofstad og Skar (2009) s.60

²⁷ Sandberg (2003) s.50

²⁸ Bendiksen (2008) s.168

tiltak som kan iverksettes i et konkret tilfelle. I vurderingen av *om* tiltak bør iverksettes må det offentlige avveie barnets situasjon *uten* tiltaket, og se dette opp mot barnets situasjon *med* tiltaket. For at omsorgsovertakelse skal være til barnets beste må inngrepet medføre at barnet får en bedre omsorgssituasjon enn det forlot.²⁹ På denne måten stiller § 4-1 også krav til kvaliteten av tjenestene som faller inn under barnevernloven.

Bestemmelsen i § 4-1 viser at det er hensynet til barnet som skal stå i fokus i de beslutninger som tas. Dette innebærer at dersom det er motstrid mellom barnets og foreldrenes behov skal foreldrenes ønsker være underordnet hensynet til barnet. Det er således ikke et argument mot å overta omsorgen at det vil være belastende for foreldrene om barnet blir flyttet fra hjemmet.³⁰ At en *stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen* skal vektlegges etter annet punktum, er etter forarbeidene bare ment å verne om barnets interesser og utgjør ikke en lovfestet beskyttelse av hensynet til foreldrene. I tilfeller der omsorgsovertakelse blir vedtatt tilsier lovfestingen at barnevernet skal arbeide for å opprettholde kontakten mellom barn og foreldre.³¹

Selv om barnets behov for stabilitet og kontinuitet i omsorgen er det eneste vurderingsmomentet som er inntatt i lovteksten, er det bare ment å utgjøre ett av flere relevante forhold i skjønnsutøvelsen av 'barnets beste'.³² Et annet viktig moment i vurderingen er barnets eget syn på saken, som blir behandlet nærmere under pkt. 2.6.

2.3.2 'Barnets beste' ved omsorgsovertakelse etter § 4-12

På grunn av legalitetsprinsippet kan ikke hensynet til barnets beste i seg selv begrunne iverksettelsen av et tiltak; de lovbestemte vilkårene må også være oppfylt. I følge Knut Lindboe vil en skjønnsmessig drøftelse av barnets beste etter § 4-12 ofte være uproblematisk, "*fordi lovgiver allerede har ivaretatt hensynet til barnets beste gjennom de lovfestede grunnvilkår om omsorgssvikt mv., og [...] gjennom kravet om nødvendighet i annet ledd.*"³³ Det samme synet fremmes også i Rt-1987-289, hvor det på side 301

²⁹ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.12

³⁰ Ofstad og Skar (2009) s.60

³¹ NOU 1985:18 s.145, følges opp i Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.28

³² Ot.prp.nr.44(1991-1992) s.28

³³ Lindboe (2012) s.49

uttales at: "[N]år det foreligger en situasjon som beskrevet i [§ 4-12 bokstav a], og når denne situasjon må forventes å vedvare dersom barnet forblir i hjemmet, må utgangspunktet nødvendigvis være at barnevernsmyndighetene må overta omsorgen og anbringe barnet til oppfostring."

Uavhengig av disse uttalelsene følger det klart av både §§ 4-1 og 4-12 at det i hver sak om omsorgsovertakelse må foretas en skjønnsmessig vurdering av hva som er til barnets beste.³⁴ Saksforholdene som dukker opp vil variere over et stort spekter av tilfeller, og rettssikkerhetsmessige hensyn trekker derfor sterkt i retning av at de lovpålagte kravene om å drøfte prinsippet gjennomføres i alle saker. En vurdering av barnets beste vil også i større grad enn de øvrige vilkårene legge opp til en konkret sammenligning av barnets utvikling med og uten vedtak. Som påpekt er det en betingelse for å vedta omsorgsovertakelse at plasseringsalternativet barnevernet tilbyr er bedre enn situasjonen dersom barnet blir boende i hjemmet. Det følger av Stortingskomiteens uttalelser at det også må tas stilling til "*de negative konsekvenser en flytting i seg selv vil representere for barnets utvikling*".³⁵ Det er viktig å huske at heller ikke en plassering på institusjon eller i fosterhjem vil utgjøre en optimal løsning, og det vil ofte være belastende for et barn å gå igjennom en slik prosess.

Når det gjelder muligheten til å vurdere omsorgssituasjonen etter omsorgsovertakelse, vil det være betydelige forskjeller mellom situasjonen for fylkesnemnda og domstolene. Mens det i omsorgsovertakelsessaker for fylkesnemnda sjelden foreligger konkrete tilbud om fosterhjem eller institusjon, vil det når sakene kommer for domstolene ofte være foretatt en overflytting av barnet. En konsekvens av dette er at det blir vanskeligere for fylkesnemnda å drøfte negative følger av det offentlige omsorgsalternativet, mens det ved en rettslig overprøving foreligger to konkrete alternativer som kan vurderes.³⁶ Som følge av de store forskjellene, blir det vanskelig å få en omfattende rettspraksis fra Høyesterett og lagmannsretten som gjelder situasjonen fylkesnemnda befinner seg i når den vurderer omsorgsovertakelse.³⁷ Dette kan igjen tilsi at den helhetlige drøftelsen av barnets beste blir mer preget av usikkerhet for fylkesnemnda enn for domstolene lengre opp i rettssystemet.

³⁴ Lindboe støtter også opp om dette, (2012) s.90

³⁵ Innst.O.nr.80 (1991-1992) s.5

³⁶ Lindboe (2012) s.90

³⁷ Lindboe (2011) s.56

Siden det er forholdene på avgjørelsestidspunktet som skal ligge til grunn for vedtaket,³⁸ må det i mange saker for domstolene også tas hensyn til barnets tilknytning til fosterhjemmet og følgene av en tilbakeflytting til foreldre.³⁹ Selv om fylkesnemndas vedtak prinsipielt sett skal vurderes etter kriteriene for omsorgsovertakelse i § 4-12, har Høyesterett i flere saker uttalt at det reelt blir et spørsmål om tilbakeføring når barnet allerede befinner seg i fosterhjem.⁴⁰ Omsorgsovertakelsen må derfor opprettholdes dersom domstolen finner at *"barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet"*, jf. § 4-21 første ledd, annet punktum.⁴¹ I tilfeller hvor barnet er flyttet i fosterhjem, kommer således bestemmelsen i § 4-21 inn som et forhold som alltid må vurderes dersom vilkårene i § 4-12 ikke foreligger, eller det anses som tvilsomt.⁴²

I følge nyere forskning opplever hele 25% av barnevernsbarn å bli flyttet 5 ganger eller mer under barnevernets omsorg.⁴³ For de barna det gjelder vil dette medføre en usikker omsorgssituasjon og motvirke barnevernets plikt til å arbeide for å sikre barnet stabile og trygge oppvekstvilkår. Stadige atskillelser fra omsorgspersoner vil være belastende for barnet og dets muligheter for å utvikle trygge tilknytninger til andre.⁴⁴ Statistikken viser viktigheten av å vurdere om omsorgssituasjonen etter omsorgsovertakelse faktisk vil være til barnets beste. Gjennom sin myndighet til å treffe vedtak i første instans, har fylkesnemnda en særlig fremtredende rolle i dette arbeidet. Til tross for at drøftelsen ofte må skje på generelt grunnlag, tilsier hensynet til barnets beste at også mulige negative forhold i et offentlig omsorgsalternativ blir trukket inn og vurdert. Dette gjelder særlig der det er mer uklart om de skjønnspregede vilkårene i § 4-12 er oppfylt.

³⁸ Se bl.a. Rt-2005-624 (29)

³⁹ Rt-1996-1203 s.1207

⁴⁰ Se bl.a. Rt-2002-875

⁴¹ Se Rt-2002-875 (s. 878-879) og Rt-1996-1203 (s. 1207)

⁴² Se Rt-2002-875 (s. 878) og Rt-2004-1683 (30)

⁴³ Brennpunkt, *Brustne hjerterom*, 25.02.2015, NRK1

⁴⁴ Bendiksen (2008) s.91

2.4 Det biologiske prinsipp

2.4.1 Generelt

Utgangspunktet etter norsk rett er at barn skal få vokse opp hos sine foreldre. Dette er også kjernen i det biologiske prinsipp. I rettslig sammenheng innebærer 'foreldre' de omsorgspersonene som er registrert som juridiske foreldre etter reglene i barneloven eller adopsjonsloven.⁴⁵

Tanken bak prinsippet er at barn har best av å vokse opp med egne familier, og at denne kontakten er så viktig at det ved opphør av den daglige omsorgen må jobbes for å opprettholde tilknytningen i form av samvær, i den utstrekning dette er forsvarlig.⁴⁶ Innen barnevernretten utgjør således det biologiske prinsipp et viktig vektingsmoment i beslutninger om iverksettelsen av tiltak. Selv om prinsippet ikke er uttrykkelig formulert i lovteksten kommer det klart til uttrykk i barnevernlovens oppbygning, forarbeider og rettspraksis.

Stadfestelsen av det biologiske prinsipp fremgår blant annet av bestemmelsene om at tiltak fra barneverntjenesten fortrinnsvis skal skje i hjemmet, de strenge vilkårene for å flytte barn fra foreldrene, og at foreldre og barn har rett til samvær der adskillelse har blitt vedtatt.⁴⁷ Alle disse reguleringene er i samsvar med tanken om at foreldrene har det primære ansvaret for sine barn. At båndet mellom foreldre og barn tillegges betydelig vekt følger også av forarbeidene, hvor det blant annet uttales at "*[h]jelp skal primært gis i hjemmet, og plassering skal være siste alternativ.*"⁴⁸

Som følge av den store egenverdien prinsippet er tillagt, utgjør det også et viktig element i skjønnsutøvelsen av hva som er til barnets beste etter § 4-1. Både prinsippet om barnets beste og det biologiske prinsipp skal i utgangspunktet ta sikte på å fremme lovens formål om å sikre at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. I motsetning til det biologiske prinsipp vil imidlertid hensynet til barnets beste knytte seg til det aktuelle barnet og den foreliggende situasjonen.⁴⁹ Begge hensynene må likevel trekkes inn for å

⁴⁵ NOU 2012:5 s.42

⁴⁶ Prop. 106 L (2012-2013) s.82

⁴⁷ NOU 2012:5 s.41

⁴⁸ Innst.O.nr.80(1991-1992) s.15

⁴⁹ Lindboe (2012) s.46-47

finne hva som i størst grad vil realisere formålet i det konkrete tilfellet. Utgangspunktet må uansett være at det biologiske aspektet bare får betydning i den utstrekning det er til barnets beste.⁵⁰

2.4.2 Biologi og 'barnets beste'

I sosiallovutvalgets utredning uttales: *"Det er sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn og disse bånd er det grunn til å bevare og styrke."*⁵¹ I innstillingen til barnevernloven hevdes det videre at et barns tilknytning til biologiske foreldre i seg selv utgjør en ressurs for barnet.⁵² Begge disse påstandene blir fremsatt uten noen nærmere begrunnelse. I stedet kan det synes som det legges til grunn at det alltid vil eksistere et interessefelleskap mellom foreldre og barn.⁵³ Selv om enkelte senere uttalelser er noe mer moderate,⁵⁴ kan det være grunn til å stille spørsmålsteget ved om biologien samsvarer med barnets beste i så stor grad som lovgiver kan synes å ha forutsatt.

I NOU 2012:5 anslås det at kanskje så mye som 5% av biologiske foreldre utsetter sine barn for skadelig påvirkning. Med andre ord determinerer ikke biologi adferd og oppstiller ingen garanti for god omsorg i hjemmet.⁵⁵ Det er i tillegg stor enighet om at barns tilknytning til andre i hovedsak avhenger av stabilitet i omsorgen, fysisk og psykisk tilgjengelighet, sensitivitet overfor barnets signaler, og kontinuitet.⁵⁶ På denne bakgrunn kan det argumenteres for at det er kvaliteten av omsorgen som faktisk danner grunnlaget for hva som er til det beste for barnet, og at biologien i seg selv ikke bør spille en for tungtveiende rolle i skjønnsutøvelsen ved spørsmål om omsorgsovertakelse. Slike uttalelser tilsier også at det ikke er grunnlag for å skille mellom biologiske foreldre og adoptivforeldre, og at de må ses på som likeverdige i tilknytningsvurderingen.

Det biologiske prinsipp er ment å verne om barnets behov og ikke foreldrenes følelsesmessige bånd til egne barn. En stor vektlegging av dette hensynet i tilfeller der det er klart at det foreligger alvorlige mangler i omsorgen, kan derfor tilsi at det utøves

⁵⁰ Sandberg (2003) s.77

⁵¹ NOU 1985:18 s.157

⁵² NOU 1985:18 s.171

⁵³ NOU 2012:5 s.44

⁵⁴ Se Ot.prp.nr.69 (2008-09) s.6

⁵⁵ NOU 2012:5 s.32

⁵⁶ Se Bendiksen (2008) s.90, med videre henvisninger.

foreldreven på bekostning av barnets beste. Selv om alle atskillelser utgjør en belastning, vil det være kvaliteten på forholdet mellom barnet og foreldrene som blir avgjørende for hvor skadelig bruddet vil oppleves, og følgelig i hvor stor grad det bør jobbes for å opprettholde relasjonen mellom dem.⁵⁷ Hensynet til biologien bør derfor bare vektlegges når tilknytningen utgjør en *ressurs* for barnet saken gjelder.

2.5 Prinsippet om utviklingsfremmende tilknytning

I NOU 2012:5 la Raundalen-utvalget frem forslag om et nytt prinsipp. Forslaget grunnet i forskning gjort på relasjonsbygging og betydningen gode tilknytninger har for barns utvikling og vekst. I følge funnene kan en utrygg tilknytning være hemmende for barns emosjonelle og kognitive utvikling, og føre til alvorlige psykiske problemer.⁵⁸ I vurderingen av terskelen for omsorgsovertakelse burde det derfor tas utgangspunkt i barnets behov for utviklingsstøttende tilknytning. Utvalget ønsket at prinsippet skulle være førende i barnevernets prioriteringer; herunder å hindre en for stor vektlegging av egenverdien til det biologiske prinsipp i beslutninger om bosted, samvær og tilbakeføring, i saker hvor relasjonskvaliteten ødelegger for barnets utvikling.⁵⁹

Det kan likevel være grunn til å stille spørsmålstegn ved om prinsippet om utviklingsfremmende tilknytning har noen selvstendig fremtid innen barnevernretten. Etter at utvalget presenterte prinsippet er det blitt omtalt i én Høyesterettsdom. I vurderingen av omfanget av far og mors samværsrett etter omsorgsovertakelse, kom førstvoterende i Rt-2012-1832 frem til at prinsippet ikke kunne tillegges vekt. På grunn av det overordnede hensynet til barnets beste, kan det også synes som om et prinsipp av denne typen vil være overflødig. I vurderingen av hva som er til det beste for barnet vil kvaliteten på tilknytningen mellom barn og foreldre utgjøre en naturlig del av den helhetlige skjønnsutøvelsen.⁶⁰ Det kan derfor hevdes at en økt bevisstgjøring av betydningen av god relasjonsbygging og trygge tilknytninger har mer for seg enn innføringen av et nytt prinsipp.

⁵⁷ Bendiksen (2008) s.200

⁵⁸ NOU 2012:5 s.80-81

⁵⁹ NOU 2012:5 s.86

⁶⁰ Se også § 4-1 2.pkt som fremhever at det skal legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen.

2.6 Barnets medvirkning

Et ledd i vurderingen av hva som er til barnets beste er hensynet til hva barnet selv ønsker. Etter barnevernloven § 6-3 har alle barn som er fylt 7 år rett på å bli informert og til å uttale seg før det treffes avgjørelser i saker som berører ham/henne. Også yngre barn har denne retten dersom de er i stand til å danne seg egne synspunkter. I denne sammenhengen skal barnets meninger tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Den samme retten kan også utledes av barnekonvensjonen artikkel 12. Videre følger det av § 6-3 annet ledd at barn fra fylte 15 år har egne partsrettigheter i alle saker.

Fra 01.06.2014 vil det også være inntatt i bvl. § 4-1 annet ledd at barnet skal gis mulighet til medvirkning.⁶¹ Ved å inkorporere dette i bestemmelsen understrekes viktigheten av å inkludere barnets eget perspektiv og meninger i vurderingen av hva som er til barnets beste. Barns rett til å uttale seg har allikevel et dobbelt siktemål: I tillegg til å utgjøre et viktig hensyn i skjønnsutøvelsen av barnets beste, er medvirkningsretten også et selvstendig gode som sikrer at barnet blir sett i prosessen, og som dermed gir beslutningen større legitimitet. Selv om alle barn som oppfyller vilkårene i § 6-3 alltid skal informeres og gis *rett* til å fremme egne synspunkter, foreligger det imidlertid ingen *plikt* for barnet til verken å uttrykke et ønske eller å danne seg meninger om sakens utfall. Som det fremgår av forarbeidene er bestemmelsens formål å sikre at barnet gis *anledning* til å uttale seg før avgjørelse treffes.⁶²

Siden retten til å uttale seg bare utgjør et moment i helhetsvurderingen i barnevernsaker, kan imidlertid barnets mening ikke alltid være avgjørende.⁶³ Andre tungtveiende argumenter kan tale for en annen løsning, noe som også kommer frem av rettspraksis på området.⁶⁴ Det kan ikke forventes at barnet alltid vet hva som på lengre sikt vil være til eget beste. I hvilken grad barnets uttalelser skal vektlegges må derfor vurderes mot det overordnede prinsippet om barnets beste.

⁶¹ LOV 2013-06-21-63

⁶² Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s.63

⁶³ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) s.63

⁶⁴ Se bl.a. Rt-1998-1702(s.1711), Rt-2004-1046(60)

3. OMSORGSOVERTAKELSE

3.1 Generelt

3.1.1 Om inngrepet

Et vedtak om omsorgsovertakelse innebærer et sterkt inngrep overfor barn og foreldre, hvor barneverntjenesten på vegne av det offentlige overtar den daglige omsorgen for barnet. Det bryter således med utgangspunktet om at barn skal vokse opp hos sine foreldre. Et vedtak om omsorgsovertakelse etter barnevernloven § 4-12 har imidlertid ingen rettslig innvirkning på det faktiske foreldreansvaret for barnet. Dersom omsorgsovertakelse blir vedtatt vil foreldrene fortsatt inneha foreldreansvaret, selv om innholdet av rettigheten blir betydelig begrenset.⁶⁵ Det følger av § 4-14 at det finnes fire plasseringsalternativer for barna som rammes av vedtak om omsorgsovertakelse, der fosterhjem og barneverninstitusjon er de mest vanlige.⁶⁶

Selv om en omsorgsovertakelse bryter med det biologiske prinsipp, er slike vedtak i utgangspunktet ment å være av midlertidig karakter. I alle saker er det endelige målet å tilbakeføre barnet til foreldrene på et senere tidspunkt. Dette kan imidlertid ikke skje før foreldrene anses å være i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg.⁶⁷ Det biologiske prinsipp kommer også til uttrykk ved at foreldre og barn som hovedregel har krav på samvær så lenge omsorgsovertakelsen varer.⁶⁸

3.1.2 De bakenforliggende hensyn

Omsorgsovertakelsen av barn som ikke mottar tilstrekkelig omsorg og beskyttelse i hjemmet, er begrunnet i ønsket om å forhindre varige psykiske og livskvalitetsmessige skader. Dette kan også utledes direkte fra barnevernloven § 3-1 annet ledd, som sier at barneverntjenesten har et spesielt ansvar for å avdekke omsorgssvikt så tidlig at varige problemer kan unngås. Et annet viktig bakenforliggende hensyn, er tanken om at alle

⁶⁵ Ofstad og Skar (2009) s.113

⁶⁶ Lindboe (2012) s.95

⁶⁷ Bvl. § 4-21

⁶⁸ NOU 2012:5 s.67

barn har rett på en barndom og en ungdom. Med andre ord utgjør barns rett til å være barn en betydelig egeninteresse som det skal legges til rette for og vernes om.⁶⁹

3.2 Barnevernloven § 4-12

3.2.1 Bestemmelsen

Paragraf 4-12 oppstiller i første ledd fire alternative grunnvilkår for omsorgsovertakelse. At ett av disse er oppfylt er imidlertid bare en forutsetning for å *vurdere* om omsorgsovertakelse skal gjennomføres. I annet ledd oppstilles et tilleggsvilkår om nødvendighet. Etter denne vurderingen kan ikke omsorgsovertakelse vedtas dersom det kan skapes tilfredsstillende forhold i hjemmet gjennom mindre inngripende hjelpetiltak.⁷⁰ Bestemmelsen angir videre at vedtak "*kan*" treffes, og gir således bare *adgang* til å vedta omsorgsovertakelse når vilkårene er oppfylt. Vilkårene etter § 4-12 er dermed svært sammensatte.

Selv om det verken er omtalt i lov eller forarbeider, er det lagt til grunn i teori og rettspraksis at beviskravet i barnevernsaker i utgangspunktet er alminnelig sannsynlighetsovervekt. Dette innebærer at det må være mer sannsynlig enn ikke, at lovens vilkår for iverksettelse av omsorgsovertakelse er oppfylt. I Rt-2004-1046 sies det at "*[d]e hensyn som tilsier et skjerpet beviskrav[...], gjør seg ikke gjeldende i denne type saker. Det er ikke her spørsmål om å påføre foreldrene noen form for sanksjon, men å ta stilling til hvilken risiko for skader og belastninger et barn skal utsettes for.*" Selv om den konkrete saken gjaldt spørsmål om samvær, er det antatt i både teori og praksis at uttalelsen også har gyldighet ved omsorgsovertakelser.⁷¹ Bratholm uttaler at dersom barnevernet skulle bygge på samme beviskrav som i straffesaker "*ville dette føre til at nemndene ofte måtte forholde seg passive ved sterk mistanke.*"⁷²

Det finnes imidlertid typetilfeller av omsorgsovertakelse som synes å oppstille strengere krav til bevisene. Et av disse er § 4-12 bokstav d) som skal avverge fremtidig skade. Her

⁶⁹ NOU 2012:5 s.68

⁷⁰ Lindboe (2012) s.84

⁷¹ Se Ofstad og Skar (2009) s.121 og Lb-2013-103038

⁷² Se henvisning i Lindboe (2012) s.55

krever loven at det er *overveiende sannsynlig* at vilkårene i bestemmelsen er oppfylt for at omsorgsovertakelse kan finne sted. Lovens formulering tilsier at beviskravet forsterkes når det blir snakk om å gjennomføre omsorgsovertakelse på grunn av en langsiktig skaderisiko.

3.2.1.1 Første ledd, bokstav a)

Etter første ledd kan vedtak om omsorgsovertakelse treffes dersom det er "*alvorlige mangler ved den daglige omsorg[...], eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet [barnet] trenger etter sin alder og utvikling.*" Bestemmelsen kan samlet sies å omfatte tilfeller av *omsorgssvikt*. Både i forhold til fysisk og praktisk omsorg, og psykisk eller følelsesmessig omsorg. Svikt i fysisk eller praktisk omsorg kan eksempelvis gjelde manglende oppfølging av barnets behov for mat, klær, helse, hygiene og bolig, mens svikt i den psykiske eller følelsesmessige omsorgen relaterer seg til manglende kontaktbehov, understimulering, og fysisk eller psykisk utrygghet. At barnet blir påvirket av psykiske lidelser hos foreldrene faller også inn under dette forholdet.⁷³

Ordlyden "*alvorlige mangler*", viser at det ikke er tilstrekkelig at det foreligger enkelte avvik fra optimale oppvekstvilkår, men at situasjonen må være forholdsvis klart uholdbar.⁷⁴ Dette kommer også frem av forarbeidene som uttaler at "*ikke ethvert avvik fra det man kan kalle vanlige normer og situasjoner*" berettiger vedtak om ansvarsovertakelse."⁷⁵ Det er imidlertid ikke et krav at omsorgssvikten har resultert i påviselige skader hos barnet. Grunnen til dette er at bokstaven er ment å fange opp situasjoner hvor foreldre gjennom sin omsorg ikke klarer å følge opp barnet på en tilfredsstillende måte.⁷⁶

3.2.1.2 Første ledd, bokstav b)

Bokstav b) gir adgang til omsorgsovertakelse der foreldre av "*et sykt, funksjonshemmet eller spesielt pleietrengende barn*" med "*særlige behov*", unnlater å sørge for nødvendig behandling eller opplæring av barnet. Bestemmelsen omfatter både somatiske

⁷³ Lindboe (2012) s.85

⁷⁴ Lindboe (2011) s.54

⁷⁵ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.110

⁷⁶ Ofstad og Skar (2009) s.123

sykdommer og psykiske problemer.⁷⁷ Av forarbeidene fremgår det at vilkåret "*spesielt hjelpetrengende*" tar sikte på barn som har særlige behov på grunn av ulike former for påkjenninger det har vært utsatt for i familie eller miljø.⁷⁸ Også tilfeller hvor foreldre til barn med atferdsvansker unnlater å skaffe nødvendig behandlingstilbud, kan rammes av dette vilkåret.⁷⁹

3.2.1.3 Første ledd, bokstav c)

Etter bestemmelsen kan det fattes vedtak om omsorgsovertakelse når et barn blir "*mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet*". Av forarbeidene fremgår det at "*alvorlige overgrep*" skal omfatte så vel fysisk mishandling og seksuelle overgrep, som psykisk sjikane, trakassering, eller vedvarende mindre overgrep.⁸⁰ Ofte vil slike tilfeller også oppfylle vilkårene etter bokstavene a) og b), men på grunn av alvorlighetsgraden av slike overgrep har lovgiver valgt å gi det en egen plass i lovteksten.⁸¹

3.2.1.4 Første ledd, bokstav d)

Det avgjørende for vurderingen om omsorgsovertakelse etter bestemmelsen i bokstav d), er om det er "*overveiende sannsynlig*" at det foreligger en skaderisiko for barnets "helse eller utvikling" på sikt. I motsetning til de øvrige grunnvilkårene nødvendiggjør denne bestemmelsen en fremtidsvurdering, uavhengig av situasjonen på avgjørelsestidspunktet. Ordlyden tilsier også at beviskravet er forsterket, jf. pkt. 3.2.1. Det sentrale i vurderingen er om foreldrene anses å være "*ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet*." Av proposisjonen fremgår det at vilkåret særlig tar sikte på situasjoner hvor foreldrene er tilbakestående eller har alvorlige sinnslidelser.⁸² Samme sted presiseres det at det er foreldrenes *evne* til omsorg som skal vurderes, slik at også andre situasjoner kan tenkes å falle inn under vilkåret i bestemmelsen.⁸³ Et eksempel er tilfeller der foreldre lider av alvorlig rusavhengighet med dårlige prognoser

⁷⁷ Lindboe (2011) s.55

⁷⁸ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.110

⁷⁹ Innst.O.nr.80 (1991-1992) s.22

⁸⁰ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.43

⁸¹ Ofstad og Skar (2009) s.125

⁸² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.42

⁸³ Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.43

for rehabilitering. Også i slike tilfeller vil foreldrene kunne mangle nødvendige personlige forutsetninger som kreves for å ha omsorgen for et barn, selv om de tilsynelatende makter denne oppgaven mens barnet fortsatt er lite.⁸⁴

3.2.1.5 Annet ledd

Av annet ledd fremgår det at omsorgsovertakelse bare kan finne sted når det er *"nødvendig ut fra den situasjonen barnet befinner seg i"*. Bestemmelsen oppstiller således et tilleggsvilkår til grunnvilkårene i første ledd. Formuleringen tydeliggjør at det er den aktuelle omsorgssituasjonen som er avgjørende og at det skal ses bort fra tidligere hendelser som sannsynligvis ikke vil gjenta seg.

Et vedtak om omsorgsovertakelse er bare nødvendig dersom *det "[ikke] kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak etter § 4-4 eller ved tiltak etter § 4-10 eller § 4-11"*. Lovbestemmelsen i § 4-4 regulerer først og fremst hjelpetiltak basert på samtykke, men åpner også for at barneverntjenesten kan gi pålegg om konkrete tiltak, slik som opphold i barnehage. I tilfeller som omfattes av første ledd bokstav b), gir §§ 4-10 og 4-11 adgang til å gripe inn med tvangsvedtak om behandling og opplæring dersom foreldrene ikke sørger for dette selv.

På grunn av den høye terskelen som oppstilles for omsorgsovertakelse etter lovens ordlyd og forarbeider, vil vurderingen av nødvendighet og muligheten til å nå frem med hjelpetiltak alltid være sentral i barnevernsaker etter § 4-12.⁸⁵ En konsekvens av manglende ressurstilgang skal ikke være at barn flyttes ut av hjemmet.⁸⁶

Andre ledd utgjør videre en "kan"-regel. Dersom de øvrige vilkårene blir funnet å være oppfylt må det således også vurderes om en omsorgsovertakelse *bør* iverksettes. Denne avsluttende helhetsvurderingen skal etter § 4-1 ta utgangspunkt i hensynet til barnets beste.

⁸⁴ Ofstad og Skar (2009) s.126

⁸⁵ Lindboe (2012) s.88-89

⁸⁶ Innst.O.nr.80 (1991-1992) s.15

3.3 Terskelen for omsorgsovertakelse – er den for høy?

På grunn av vedtakets svært inngripende karakter er terskelen for gjennomføring høy. I Rt-1982-764 ga Høyesterett uttrykkelig tilslutning til Storkomiteens uttalelse i forarbeidene til barnevernloven av 1953, om at barn *"bare i nødsfall"* bør skilles fra foreldrehjemmet.⁸⁷ Av utredningen forut for någjeldende lov fremgår det videre at selv ved omsorgssvikt av *"alvorlig karakter"*, er utgangspunktet at problemene bør forsøkes utbedret ved hjelpetiltak.⁸⁸ Det er imidlertid vanskelig å finne gode uttrykk for *hvor høy* terskelen skal være. Ved å legge for stor vekt på at bestemmelsen utgjør en unntaksregel risikerer man at barnets interesser settes til side, noe som vil gå ut over barnas rettssikkerhet.⁸⁹

Av forarbeidene fremgår det at lovgiver åpner for en vidtrekkende bruk av hjelpetiltak. Faren med en slik praksis er at det gir rom for en *"prøve og feile"*-prosess der barn kan ende opp med å tilbringe flere år i dårlig fungerende hjem, hvor deres omsorgsbehov ikke blir tilstrekkelig ivaretatt. Denne bekymringen er også blitt reist av tidligere leder for Foreningen for barnevernsbarn, Renathe Arevoll. Hun hevder blant annet at tiden og ressursene som brukes på hjelpetiltak forut for sak om omsorgsovertakelse, må reduseres. Etter hennes erfaring vil stadig nye hjelpetiltak i tilfeller av klar omsorgssvikt være ødeleggende for barndommen.⁹⁰

Før det iverksettes hjelpetiltak skal det på samme måte som ved omsorgsovertakelser tas hensyn til prinsippet om barnets beste. Når nye hjelpetiltak vedtas er det derfor viktig at dette ses i sammenheng med hva som på sikt vil tjene barnets interesser og behov. Dette påpekes også av Borgarting lagmannsrett i Lb-2012-86515, som uttaler at *"[d]et går[...] en grense for hvor omfattende hjelpetiltak som er nødvendig, før det ikke er til det beste for barnet å bli værende i hjemmet med hjelpetiltak."* Barnet skal ikke utsettes for et utbredt og vedvarende prøveprosjekt, hvor foreldrene gis uendelig med muligheter til å bevise at de fortjener å beholde omsorgen for eget barn. En slik praksis vil utsette barnet for en livssituasjon som på sikt kan medføre større vanskeligheter enn

⁸⁷ Ot.prp.nr.56 (1952) s.12. Det fremgår av Rt-1996-1203 at rettstilstanden vedrørende omsorgsovertakelse ikke var ment å innebære en realitetsendring med den nye loven.

⁸⁸ NOU 1985:18 s.157

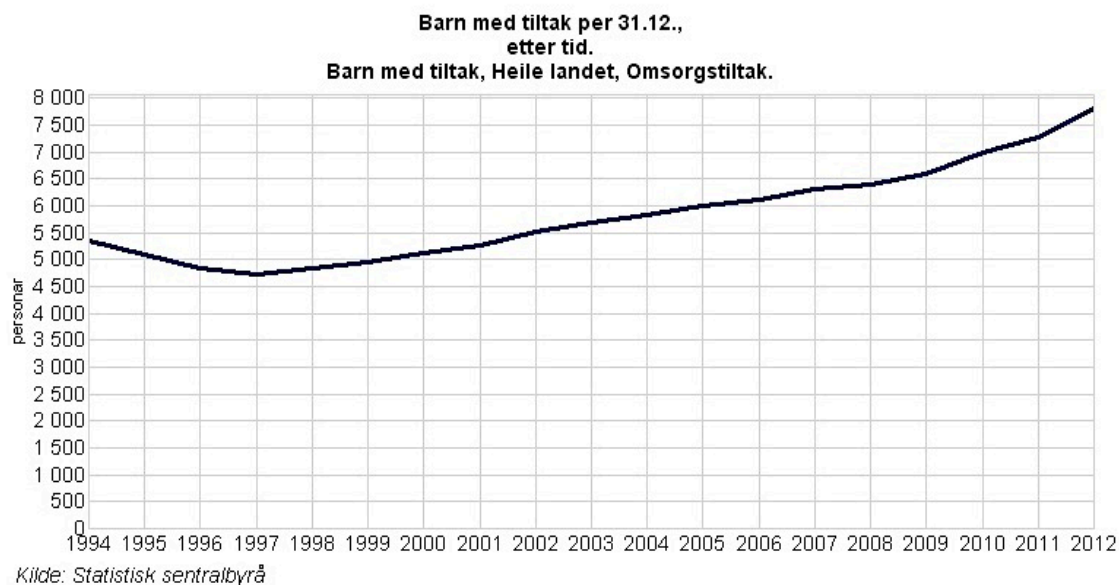
⁸⁹ NOU 1985:18 s.157

⁹⁰ <www.nrk.no/ytring/barnevern-eller-foreldrevern_-1.8344953>

utfordringene som følger med en omsorgsovertakelse. Barnevernloven skal sikre at barn og unge får nødvendig hjelp og omsorg *til rett tid* og, jf. § 3-1, forhindre at varige problemer oppstår. Med andre ord skal ikke barnet tape på at barneverntjenesten beslutter å iverksettes hjelpetiltak, og det må derfor tas stilling til hvor lenge det er formålstjenlig å opprettholde tiltakene før det reises spørsmål om omsorgsovertakelse.

3.4 Statistikk og utvikling

Når det ses på utviklingen av de siste 15 årene er det tydelig at antall barn under barnevernets omsorg har steget betraktelig; fra 4730 i 1997 til 7805 i 2012. Dette utgjør en økning på 65%. Bare siden Raundalen-utvalget presenterte tallene fra 2010, har det funnet sted en økning på nærmere 12%.⁹¹ Dette viser at stadig flere barn rammes av vedtak om omsorgsovertakelse og at det ikke er tegn til utflating. Det er imidlertid vanskelig å si noe konkret om hva som er årsaken til denne utviklingen, da det kan bunne i mange ulike forhold. Mest sannsynlig er at økningen skyldes en kombinasjon av flere grunner som sammen har forsterket prosessen.

(Figur: www.ssb.no)

I forarbeidene til barnevernloven av 1992 pekes det på at omsorgssvikt overfor barn er blitt et større samfunnsproblem med en økning i både vanskelighetsgrad og antall saker.

⁹¹ NOU 2012:5 s.67

Der trekkes blant annet senere års samfunnsdebatter om barns levekår og Norges tilslutning til Barnekonvensjonen frem som to årsaker til at barnas situasjon er blitt mer synliggjort enn tidligere.⁹² Dersom det stemmer at et økt fokus på barns rettigheter har ført til flere omsorgsovertakelser, tilsier det at påstandene om foreldrevern på bekostning av barnets beste ikke reflekterer de faktiske forholdene i barnevernets arbeid. I stedet vil det indikere en positiv utvikling hvor stadig flere vanskeligstilte barn blir sett.

De høye tallene viser at det i dag er et betydelig antall barn og unge som utsettes for alvorlig omsorgssvikt. Det er derfor viktig at behovene til hver enkelt blir ivaretatt av det offentlige. For at dette skal kunne gjennomføres, må prinsippene for godt barnevernsarbeid og hensynet til barnets beste bli tilstrekkelig vurdert og vektlagt før endelige beslutninger treffes. Sett hen til statistikken er vurderingene ved omsorgsovertakelser et viktig område å belyse innen barnevernretten.

4. PRAKSIS

4.1 Høyesterett

4.1.1 Generelt

Som tidligere nevnt har Høyesterett overprøvd førstegangs omsorgsovertakelse etter § 4-12 i ti saker siden lovendringen i 1992.⁹³ I tre av disse fikk foreldrene medhold i at fylkesnemndas omsorgsvedtak skulle oppheves,⁹⁴ og i to tilfeller ble vedtaket opprettholdt på grunn av barnets tilknytning til de nye omsorgspersonene, jf. § 4-21 første ledd, annet punktum.⁹⁵ I de resterende fem dommene ble omsorgsovertakelsen opprettholdt som følge av at vilkårene i § 4-12 var oppfylt.

⁹² Ot.prp.nr.44 (1991-1992) s.12

⁹³ Se fotnote 15

⁹⁴ Rt-1996-1203, Rt-1999-1883, Rt-2004-999

⁹⁵ Rt-2002-875 og Rt-2004-1683

4.1.2 Det biologiske prinsipp

I den første dommen hvor omsorgsvedtaket ble opphevet av Høyesterett, Rt-1996-1203, fant rettens flertall at det ikke var fare for at gutten på nesten 8 år ville få alvorlige problemer ved en tilbakeføring. Omsorgsovertakelsen hadde skapt en lojalitetskonflikt for ham som vanskelig kunne løses på annen måte enn ved å oppheve vedtaket. Det avgjørende for domsresultatet ble derfor at foreldrenes *"ikke ubetydelige svakheter[...]* som omsorgspersoner for C" kunne avhjelpest og rettes opp ved hjelpetiltak etter § 4-4. I den forbindelse ble det også uttalt at *"[d]et er ikke avgjørende om fosterforeldrene må anses bedre skikket som omsorgspersoner enn foreldrene. Barnevernloven bygger på en forutsetning om at det normalt vil være til barnets beste å vokse opp hos foreldrene. Dette fremgår blant annet av de strenge vilkår for omsorgsovertakelse i barnevernloven § 4-12 og også av det som sies i forarbeidene til § 4-21, [...] - "utgangspunktet er at barn skal vokse opp hos sine foreldre.""*⁹⁶

Dommen utpeker seg ved dens klare og uttrykkelige vektlegging av det biologiske prinsipp som et grunnlag for konklusjonen. Prinsippet er ellers bare trukket frem i de innledende frasene i to andre dommer,⁹⁷ og synes generelt å bli lite vektlagt i Høyesteretts drøftelser.

4.1.3 Sakkyndigutredninger

En mulig årsak til den manglende fremhevingen av det biologiske prinsipp er den gjennomgående oppfølgingen av de rettsoppnevnte sakkyndiges uttalelser og anbefalinger i avgjørelsene. Også på dette området skiller Rt-1996-1203 seg fra de øvrige dommene, da den er den eneste som konkluderer i strid med tilråkningene fra de sakkyndige.⁹⁸ I flere tilfeller synes Høyesteretts beslutninger nærmest utelukkende å være basert på sakkyndiges fremsatte vurderinger og prognoser.⁹⁹

⁹⁶ Rt-1996-1203 (s.1214)

⁹⁷ Rt-1999-1883 (s.1888) og Rt-2006-1308 (32)

⁹⁸ I Rt-2002-327 hadde de to sakkyndige ulikt syn på om omsorgsretten burde tilbakeføres. På bakgrunn av uttalelsene og bevisførselen til den ene, konkluderer Førstvoterende med at vilkårene for omsorgsovertakelse ikke er til stede.

⁹⁹ Se bl.a. Rt-2002-327 (s.334), Rt-2004-1683 (57) og Rt-2006-1672 (48)

Sett opp mot sakenes alvorlige karakter og avgjørelsens betydning for de involverte partene, er det viktig at rettsikkerheten blir ivaretatt på best mulig måte. Av denne grunn kan det argumenteres for at en overdreven tiltro til sakkyndigutredninger er uheldig. Ofte gis usikkerhetsfaktorene liten plass i utredningene som blir presentert for Høyesterett.¹⁰⁰ Ved å overse muligheten for feil oppstår også risikoen for at domsresultatet blir uriktig, dersom dommerne legger avgjørende vekt på slutningene som blir lagt frem fra de sakkyndige. Det er viktig å huske at de sakkyndiges observasjoner er basert på svært tidsbegrensede perioder med foreldre og barn i en stresset livssituasjon, med mye på spill. Når det på denne bakgrunn trekkes konklusjoner om fremtiden, vil det være knyttet en betydelig andel usikkerhet til disse prognosene. Menneskelig atferd er kompleks, og består av mange forhold som vi selv ikke har kontroll over, men som kan få avgjørende betydning for fremtidsutviklingen.¹⁰¹ Av denne grunn er det viktig at domstolene ikke baserer sine konklusjoner på grunnlag av de oppnevnte sakkyndiges slutninger alene, men også foretar selvstendige vurderinger og er oppmerksomme på usikkerhetene som følger med slike rapporter.

4.1.4 Barnets beste

I de to andre dommene hvor omsorgsvedtaket ble opphevet av Høyesterett, ble avgjørelsen i stor grad begrunnet i en vurdering av hva som ville være til barnets beste.

Førstvoterende i Rt-1999-1883 begrunnet domsresultatet med tre forhold: Morens tilfredsstillende omsorg for en yngre datter, at barna på nesten 10 og 12 år ikke hadde funnet seg til rette på barnehjemmet og ønsket å komme hjem, og at en institusjonsplassering, som var barnevernets alternativ, ikke ville være en god løsning. I forbindelse med sistnevnte forhold uttalte Høyesterett at *"[d]ersom A gis den hjelp [den sakkyndige] har skissert, mener jeg at den omsorg hun vil være i stand til å tilby, ikke vil være dårligere enn det tilbud barna vil få dersom det offentlige fortsatt skal ha omsorgen."*¹⁰²

¹⁰⁰ Se bl.a. Rt-1996-1203 og Rt-2002-327

¹⁰¹ <www.aftenposten.no/viten/Sikker-i-sin-sak--7525563.html#.U1zuG8clPC3>

¹⁰² Side 1891

Begrunnelsen viser at retten legger vesentlig vekt på å komme frem til en løsning som vil gagne barnets muligheter til utvikling og fremgang. I overensstemmelse med proposisjonen fremheves også viktigheten av at kvaliteten på det offentlige tilbudet overstiger det foreldrene selv er i stand til å tilby. Det vil aldri være til barnets beste å forlate omsorgsbasen i hjemmet, dersom alternativet er enda mindre egnet til å ivareta barnets praktiske og følelsesmessige behov. Det må derfor foretas en konkret vurdering av alternativene sett opp mot hva det aktuelle barnet trenger. Som følge av barnas alder legges det også vekt på hvor de selv ønsker å bo, jf. ordlyden i § 6-3. Det er således flere forhold ved begrunnelsen for konklusjonen som viser at det er lagt stor vekt på å velge den løsningen som i størst grad ivaretar hensynet til barnets beste.

I den tredje dommen som endte med tilbakeføring, Rt-2004-999, knyttet det seg betydelig usikkerhet til morens omsorgsevne vedrørende sønnens spesielle behov. Førstvoterende fant likevel at vedtaket ikke kunne opprettholdes da det ville medføre *”stor fare for både ukontrollerbare drastiske handlinger og økt varig personlighetsskade hos B”*. Som uttalt i avsnitt 65 bør omsorgsovertakelsen bare opprettholdes *”dersom man med en rimelig grad av sikkerhet kan anta at [barnets] utvikling på lengre sikt blir best ved fortsatt omsorgsovertakelse.”* Dette ble ikke ansett å være tilfellet i den aktuelle saken, mye på grunn av den 12 år gamle guttens kraftige motstand mot vedtaket. Omsorgsovertakelsens suksess var avhengig av at guttens holdning endret seg, noe som ikke var sannsynlig så lenge vedtaket ble opprettholdt. I samsvar med ordlyden i § 4-1 ble således vurderingen av hva som var til barnets beste avgjørende for konklusjonen.

Dommen er illustrerende for viktigheten av å foreta en konkret drøftelse av barnets beste i spørsmål om omsorgsovertakelse etter § 4-12. Selv om de øvrige vilkårene i bestemmelsen er oppfylt, er det ingen automatikk i at en konklusjon i samsvar med dette vil være i barnets interesse. Når barnet motarbeider gjennomføringen av tiltaket, kan den manglende medvirkningen medføre en såpass stor påkjenning at det anses som mindre skadelig å oppheve omsorgsvedtaket. I slike tilfeller kan derfor en avgjørende vektlegging av barnets behov hindre at vedtaket opprettholdes.

I to av høyesterettsdommene ble faren for alvorlige separasjonsreaksjoner for barnet tillagt avgjørende vekt i vurderingen av om vedtaket skulle oppheves.¹⁰³ Av ordlyden i § 4-21 første ledd, annet punktum, fremgår det at denne unntaksregelen er en direkte lovfestelse av hensynet til barnets beste.¹⁰⁴ Når det konkluderes med at omsorgsovertakelsen må opprettholdes som følge av barnets tilknytning til fosterhjemmet, grunner dette således på en vurdering av hva som er til det beste for barnet. Dette synet er også fremhevet i § 4-1 annet punktum, hvor verdien av stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen er lovfestet.

Selv om det kreves at barnet får *"alvorlige problemer"* ved en tilbakeføring, innebærer ikke dette nødvendigvis at terskelen er høyere enn ved den alminnelige barnets beste-vurderingen i § 4-1. I proposisjonen (s.55), sies det at *"[d]et er gitt at enhver flytting vil kunne medføre problemer for et barn"*. En tilbakeføring kan derfor likevel være til barnets beste såfremt problemene ikke overgår det som kan forventes, både i varighet og styrke.

Gjennomgående brukes det imidlertid liten plass på prinsippet om barnets beste og flere av dommene viser verken til prinsippet eller bestemmelsen i § 4-1. Når det ses nærmere på forholdene som danner grunnlaget for domstolens slutninger, synes hensynet likevel å utgjøre en betydelig del av dette. Generelt fokuseres det mye på å velge den løsningen som i størst grad ivaretar barnets behov, og som vil sikre dets psykiske og sosiale utvikling. Siden flere av barna anses å ha særlige omsorgsbehov stilles det også strenge krav til foreldrenes omsorgsevne, og hvorvidt det er forsvarlig å oppheve vedtaket må derfor vurderes i lys av dette.¹⁰⁵

Det faktum at de fleste dommene mangler noen direkte vurdering av hensynet til barnets beste kan tilsi at Høyesterett, i samsvar med Rt-1987-289 og Knut Lindboes uttalelser, anser det som unødvendig å ta stilling til dette på grunn av den bredere drøftelsen av de øvrige vilkårene for omsorgsovertakelse i § 4-12, og tilknytningsvurderingen etter § 4-21.¹⁰⁶ Bare i fire saker¹⁰⁷ vises det direkte til hensynet

¹⁰³ Rt-2002-875 og Rt-2004-1683

¹⁰⁴ Lindboe (2012) s.124-125

¹⁰⁵ Rt-1998-1702 og Rt-2002-327

¹⁰⁶ Se drøftelsen under punkt 2.3.2

¹⁰⁷ Rt-2004-999, Rt-2004-1683, Rt-2005-624 og Rt-2006-1672

som et argument for å underbygge konklusjonen, og kun i to av disse sies det noe konkret om *hvorfor* resultatet anses å være til barnets beste.¹⁰⁸

2.1.5 Barnets medvirkning

I syv av de ti dommene var barna så gamle på tidspunktet for domsavsigelsen at de ble gitt anledning til å uttale seg i samsvar med bestemmelsen i § 6-3.¹⁰⁹ Som tidligere påpekt ble det lagt vekt på barnets uttrykte ønsker i både Rt-1999-1883 og Rt-2004-999.

I to andre dommer, hvor vedtaket om omsorgsovertakelse ble opprettholdt, uttalte også barna at de ønsket å flytte tilbake til foreldrene. Førstvoterende i Rt-1998-1702 sa i den forbindelse at *"lovens regel om at det skal legges vekt på hva barnet mener, [innebærer ikke] at barnets mening uten videre skal følges"*.¹¹⁰ I dette tilfellet fant Høyesterett at de to eldste guttene på 12 og 14 år var i en lojalitetskonflikt hvor deres ønske i stor grad ble motivert av morens holdninger. På grunn av guttenes positive forhold til fosterforeldrene fant retten at det var atskillig tvil om hvorvidt guttenes utsagn ga uttrykk for en entydig mening, og det kunne derfor ikke legges avgjørende vekt på uttalelsene i beslutningen. I Rt-2006-1308, hvor en nesten 15 år gammel jente hadde blitt utsatt for fysisk vold av sin egen mor over flere år, ble det fremhevet at barnets mening må holdes opp mot en vurdering av *risikoen* det utsettes for dersom omsorgen overlates til foreldrene.¹¹¹ Barnets ønsker må således holdes opp mot risikoen foreldrene utgjør for barnets velferd og utvikling i de tilfeller der barnet ikke synes å være i stand til å foreta denne vurderingen selv.

Både i Rt-2005-624 og Rt-2006-1672, hvor omsorgsvedtaket også ble besluttet opprettholdt, ønsket barna på henholdsvis 13 og 9 år å bli værende i fosterhjemmene. I førstnevnte dom uttalte dommeren at jentas standpunkt ikke var avgjørende for konklusjonen, men at det inngikk som et moment i den samlede vurderingen av om

¹⁰⁸ Rt-2004-999(65) og Rt-2006-1672 (49)

¹⁰⁹ Rt-1998-1702, Rt-1999-1883, Rt-2004-999, Rt-2004-1683, Rt-2005-624, Rt-2006-1308 og Rt-2006-1672

¹¹⁰ Side 1711

¹¹¹ Avsnitt 60

vedtaket skulle opprettholdes. I den andre saken er ikke uttalelsen en gang trukket inn i begrunnelsen for avgjørelsen.

Siden det er vanskelig å peke på noen entydig praksis for vektleggingen av barnets ønsker, kan det se ut som dette i stor grad avhenger av omstendighetene i den enkelte sak. Ønsket om å finne resultatet som på sikt er minst skadelig for barnets psykiske helse og utvikling er i alle tilfeller styrende for vurderingen. I saker hvor Høyesterett finner det utvilsomt at vedtaket må opprettholdes, synes det derfor som om det er mindre behov for å tillegge barnets mening betydelig vekt. Etter dommene er det likevel klart at barnets mening alltid trekkes frem der dette er pålagt etter § 6-3.

4.1.6 Avsluttende betraktninger

Selv om hensynet til barnets beste ser ut til å bli ivaretatt gjennom drøftelsene og argumentene som ligger til grunn for konklusjonene som treffes, er det vanskelig å gi et klart svar på om Høyesterett legger *avgjørende* vekt på barnets beste. Som prinsipp trekkes det sjelden frem og det blir i liten grad vurdert konkret opp mot lovfestelsen i § 4-1. Det kan imidlertid synes som om hensynet til barnet, herunder dets behov og muligheter for en positiv utvikling, er av stor betydning for resultatet i flesteparten av domsavsigelsene. Som tidligere påpekt kan det i flere tilfeller likevel reises innvendinger mot grunnlaget for resonnementet som leder til disse slutningene, da det i vesentlig grad synes å basere seg nærmest utelukkende på uttalelser fra de sakkyndige.

Når det gjelder vurderingen av hvorvidt det kan skapes tilfredsstillende forhold i hjemmet ved hjelpetiltak, brukes det gjennomgående liten plass på å drøfte dette nyansert, og de sakkyndiges uttalelser får også her ofte tilslutning.¹¹² I sakene hvor omsorgsovertakelsen besluttet opprettholdt, avfeies som regel muligheten for hjelpetiltak på grunn av tidligere manglende samarbeid fra foreldrenes side, eller manglende erkjennelse vedrørende foreldrenes svakheter som omsorgspersoner. Rt-1996-1203 skiller seg likevel ut ved å oppstille svært strenge krav til omfanget av hjelpetiltak som må være forsøkt, og ved å pålegge barneverntjenesten utfordringene med å få foreldrene til å akseptere slike tiltak. Bare i to av tilfellene hadde det tatt tre år

¹¹² Rt-1998-1702, Rt-2002-327 og Rt-2006-1672

eller mer fra barnevernet første gang foretok aktive handlinger overfor familien i form av utredninger og/eller hjelpetiltak, til det ble reist sak om omsorgsovertakelse.¹¹³

4.2 Lagmannsretten

4.2.1 Generelt

I min gjennomgang av praksis fra Borgarting lagmannsrett har jeg sett på 15 omsorgsovertakelsessaker avsagt mellom 2008 og 2014.¹¹⁴ Alle domsavsigelsene er således av nyere dato enn høyesterettsdommene. I fem av avgjørelsene fikk foreldrene beholde omsorgen for barna,¹¹⁵ mens lagmannsretten i de resterende sakene kom til at vilkårene for omsorgsovertakelse i § 4-12 var oppfylt. I motsetning til hva som var tilfellet for Høyesterett ble ingen gjennomføringsvedtak begrunnet i barnets tilknytningsforhold til de nye omsorgspersonene.¹¹⁶

4.2.2 Det biologiske prinsipp

Bare i to av de 15 sakene fra Borgarting blir det biologiske prinsipp omtalt,¹¹⁷ og kun i den ene trekkes det aktivt inn i begrunnelsesgrunnlaget for konklusjonen. På samme måte som hos Høyesterett, fremstår det som om prinsippet spiller en beskjeden rolle i vurderingen av om vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt.

Flertallet i Lb-2012-114727 fant det ikke sannsynliggjort at mor ikke kunne bli en god nok omsorgsperson for datteren dersom hun mottok adekvate hjelpetiltak. Som et ledd i vurderingen ble det uttalt: *"Det har normalt også en viss egenverdi for barn å vokse opp hos sine biologiske foreldre."* Prinsippet ble vist til som ett av flere forhold som talte mot at tilknytningen til fosterhjemmet var til hinder for at jenta kunne tilbakeføres til mor. Formuleringen tilsier likevel at det biologiske aspektet ble brukt som et støttemoment

¹¹³ Rt-1998-1702 og Rt-1999-1883

¹¹⁴ Lb-2013-103038, Lb-2013-58958, Lb-2012-59699, Lb-2012-114727, Lb-2012-86515, Lb-2012-24259, Lb-2012-65749, Lb-2011-145146, Lb-2011-57052, Lb-2009-112917, Lb-2009-160695, Lb-2009-174541, Lb-2009-147504, Lb-2009-16209, Lb-2007-16209

¹¹⁵ Lb-2012-114727, Lb-2012-86515, Lb-2011-145146, Lb-2011-57052, Lb-2009-16209

¹¹⁶ I Lb-2012-59699 og Lb-2007-149920 uttalte lagmannsretten at en vurdering av barnets tilknytning til fosterhjemmet ville ført til samme resultat.

¹¹⁷ Lb-2012-114727 og Lb-2012-65749

til konklusjonen og ikke var av avgjørende betydning for resultatet. I stedet synes det å legges mer vekt på jentas evne til å håndtere et nytt relasjonsbrudd og mors innstilling til hjelpeapparatet. På denne måten er fokuset i større grad rettet mot hvilken virkning en opphevelse av vedtaket vil ha på barnets velferd og psykiske helse.

I beslutningen om å opprettholde fylkesnemndas vedtak om å ikke overta omsorgen for en 15 år gammel jente, la Borgarting i Lb-2011-145146 avgjørende vekt på det tette og nære forholdet mellom mor og datter. Konklusjonen ble imidlertid ikke begrunnet i det biologiske prinsipp, men i hensynet til barnets beste og vurderingen av at det ville bli for belastende for jenta å flytte fra sin mor. Dommen kan tilsi at hensynet til barnet tillegges større vekt i avgjørelsesprosessen enn opprettholdelsen av det biologiske båndet mellom foreldre og barn, og at det lovpålagte kravet i § 4-1 således blir fulgt. Denne prioriteringen fremgår også av en uttalelse i Lb-2009-174541 hvor det sies: *”Selv om barna er knyttet til sine foreldre og vil oppleve et tap ved å ikke ha dem som omsorgspersoner, taler likevel hensynet til barnas beste for at omsorgsovertakelsen bør opprettholdes.”*

Det er også påfallende at selv om bare tre av 15 dommer ble avsagt under dissens, var alle i saker hvor foreldrene fikk beholde omsorgen for barna. Dette kan tyde på at det hersker mer tvil og er en større vegring mot å la foreldrene ha den daglige omsorgen for barnet, enn for å ta den fra dem. Sett i sammenheng med den manglende behandlingen av det biologiske prinsipp trekker dette i retning av at domstolen ikke praktiserer foreldrevern når den treffer sine konklusjoner.

4.2.3 Sakkyndigutredninger

Som følge av de sakkyndiges innsikt og kompetanse, er det liten tvil om at utredningene også tillegges betydelig vekt i sakene for lagmannsretten.¹¹⁸ I motsetning til det som var tilfellet i flere høyesterettsdommer, bærer imidlertid majoriteten av Borgartings drøftelser preg av å være mer løsrevet fra de rettsoppnevnte sakkyndiges slutninger.¹¹⁹ Domstolen viser ofte til et vidt spekter av bevisførsel og vitneforklaringer, og gir inntrykk av å basere konklusjonen på en mer helhetlig vurdering av disse.

¹¹⁸ Se bl.a. Lb-2013-103038, Lb-2012-65749 og Lb-2009-174541

¹¹⁹ Se bl.a. Lb-2012-86515, Lb-2012-24259 og Lb-2009-16209

Lagmannsretten synes også i større grad å være klar over begrensingene som følger med sakkyndigutredninger, da den i flere tilfeller påpeker de usikre premissene framstillingene bygger på. Blant annet kommenterer flertallet i Lb-2012-114727 at mor under utredningene ved barnevernsenteret *”var i en presset og vanskelig situasjon”* og at dette kunne ha påvirket hvordan hun fremsto i møte med utrederne. Likeledes bemerker retten i Lb-2009-147504 at omstendighetene rundt utredningssituasjoner er *”kunstig[e]”*.

I Lb-2007-149920 fant lagmannsretten det nødvendig å korrigere den sakkyndiges oppfatning av hjemmesituasjonen i etterkant av fylkesnemndas omsorgsvedtak. Selv om domstolen i samsvar med anbefalingene besluttet å opprettholde vedtaket, ble det bemerket at påstanden om at omsorgssituasjonen ikke var blitt bedre, ikke stemte med virkeligheten: Et fravær av frykten for vold, måtte isolert sett innebære en *”vesentlig forbedring”*. Videre besluttet flertallet i Lb-2011-145146 å konkludere i strid med de sakkyndiges tilrådinger, fordi en omsorgsovertakelse ville gå imot ivaretagelsen av hensynet til barnets beste.

Gjennomgående foretar således Borgarting mer selvstendige drøftelser og baserer sine konklusjoner på et bredere spekter av bevisførsel enn det som syntes å være tilfelle for Høyesterett. Det kan derfor fremstå som om lagmannsretten har større dekning for slutningene som treffes, siden den bygger sine avgjørelser på en mer omfattende vurdering av forholdene, hvor mulige svakheter ved sakkyndiges utredninger og rapporter blir belyst

4.2.4 Barnets beste

Av 13 saker som viser til bestemmelsen i § 4-1 foretar hele syv av disse en begrunnet vurdering av hvorfor avgjørelsen også er til barnets beste.¹²⁰ Dette er betydelig flere enn det som var tilfellet for Høyesterett. Både i Lb-2009-16209 og Lb-2011-145146 utgjør vurderingen hovedargumentet for hvorfor lagmannsretten finner at det ikke er grunnlag for å fatte vedtak om omsorgsovertakelse.

¹²⁰ Lb-2013-103038, Lb-2013-58958, Lb-2012-24259, Lb-2012-65749, Lb-2011-145146, Lb-2009-174541 og Lb-2009-16209

Tilfellet i den første av disse samsvarer på mange måter med Rt-2004-999. Jenta på 15 ½ år hadde helt siden omsorgsovertakelsen motarbeidet gjennomføringen av vedtaket. Lagmannsretten uttalte at: *"Plasseringen av B på U har ikke gitt de ønskede resultater. Tvert om kan det slås fast at den har utløst en protestaksjon hos B[...]. Protestaksjonen har vedvart helt siden hun mot sin vilje ble brakt til U, og hennes forklaring for lagmannsretten etterlot liten tvil om at hun er nokså ubøyelig i sitt forsett."* Til tross for at fars omsorgsevne ble vurdert å være utilstrekkelig, fant retten det til barnets beste å oppheve omsorgsvedtaket, siden det var *"overhengende fare"* for at prisen å betale ved fortsatt omsorgsovertakelse, ville bli for høy. På samme måte som Høyesterett pekte Borgarting på at jentas medvirkning var nødvendig for at en gjennomføring av vedtaket skulle være vellykket.

I Lb-2011-145146 ble en jente på nesten 15 år funnet å ha *"særlige omsorgs- og oppfølgingsbehov"*. Selv om det forelå klare mangler ved morens omsorgsevne og det nære tilknytningsforholdet mellom dem kunne virke hemmende for jentas utvikling, kom lagmannsrettens flertall til at hennes behov for forutsigbarhet og hennes sårbarhet overfor endringer i livssituasjonen, medførte at det ikke var *"tilstrekkelig sannsynliggjort at omsorgsovertakelse samlet sett vil[le] være til Bs beste"*. Av den grunn fant retten det unødvendig å vurdere om omsorgssvikten oppfylte grunnvilkårene i § 4-12. Hensynet til barnets beste ble således tillagt *avgjørende vekt* i denne saken. Attpåtil kan det synes som om Borgarting ved å ikke se nærmere på de øvrige vilkårene for omsorgsovertakelse, forutsetter at vurderingen etter §§ 4-12 og 4-1 ikke alltid trenger å være sammenfallende. Dommen tydeliggjør dermed den selvstendige verdien av bestemmelsen i § 4-1 i spørsmål om omsorgsovertakelse.

I om lag halvparten av dommene fra Borgarting finner retten at barnet har særskilte behov som foreldrenes omsorgsevne må vurderes mot. Flere av tilfellene hvor domstolen ikke foretar noen direkte behandling av hensynet til barnets beste, har følgelig likevel barnets interesser i sentrum for avgjørelsen.¹²¹ Også i sakene hvor retten finner at barnet ikke har slike spesielle behov, synes Borgarting å legge størst vekt på å komme frem til en løsning som ikke vil være til skade for barnets utvikling. I samsvar med Lb-2012-114727, fremstår det derfor som om de biologiske bånd bare blir

¹²¹ Lb-2012-59699, Lb-2012-86515 og Lb-2007-149920,

prioritert når en slik løsning ikke går på bekostning av barnets muligheter for en positiv utvikling. På samme måte som hos Høyesterett er det mye som tilsier at også lagmannsretten har et bevisst forhold til barnets beste, og at hensynet i de fleste tilfeller blir avgjørende for resultatet.

Siden barna i flere av sakene ikke var i fosterhjem når spørsmålet kom opp for Borgarting, blir usikkerhetene knyttet til fosterhjem og følgene av gjentatte flyttinger, et forhold som i større grad gjør seg gjeldende for lagmannsretten enn hos Høyesterett. I seks av sakene for Borgarting var situasjonen på domstidspunktet slik at barna ved et vedtak om omsorgsovertakelse måtte flytte fra sitt daværende bosted.¹²²

Lagmannsretten uttalte i Lb-2012-24259 at *"[v]ed vurderingen av barnets beste i den foreliggende saken må risikoen for at E vil bli utsatt for vold i hjemmet veies mot risikoen for at hun vil ta skade av en ny flytting til ukjente mennesker."* Gutten hadde i tidsrommet mellom domsavsigelsen i tingretten og behandlingen i lagmannsretten blitt akutt plassert i to ulike beredskapshjem. Et nytt vedtak om omsorgsovertakelse ville derfor innebære en tredje flytting i løpet av kort tid for treåringen. Selv om Borgarting besluttet å opprettholde tingrettens avgjørelse om omsorgsovertakelse, viser uttalelsen at retten anså dette for å være såpass uheldig at det ble tillagt betydelig vekt i vurderingen. Også i Lb-2011-145146 ble momentet trukket frem. Domstolen pekte da på usikkerhetene som fulgte med en flytting, basert på det faktum at barnevernet i løpet av de to årene som hadde gått siden forslaget om omsorgsovertakelse ble reist, fortsatt ikke hadde funnet et fosterhjem som oppfylte behovene til den 15 år gamle jenta. En følge av dette var at hun risikerte å bli plassert i et midlertidig bosted, og dermed ble nødt til å flytte minst to ganger. Denne omstendigheten utgjorde en del av begrunnelsen for hvorfor flertallet mente at omsorgsovertakelse ikke var til barnets beste.

Selv om de negative sidene av usikre og hyppige flyttinger problematiseres i disse to tilfellene, er det likevel lite som tilsier at forholdet tillegges noen større vekt i de øvrige avgjørelsene. Hvor problematisk lagmannsretten vurderer hyppige flyttinger å være, kan synes å avhenge av hvilken konklusjon retten har kommet til i saken. Der Borgarting finner at vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt, avfeies momentet,¹²³ mens det i

¹²² Lb-2013-103038, Lb-2012-86515, Lb-2012-24259, Lb-2011-145146, Lb-2009-174541 og Lb-2009-16209

¹²³ Lb-2013-58958 og Lb-2009-174541

Lb-2009-16209, som endte med opphevelse av vedtak, var et støtteargument til avgjørelsen.

4.2.5 Hjelpetiltak

I alle de 15 dommene foretas en drøftelse av om det kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak, jf. § 4-12 annet ledd. I flesteparten av sakene avfeies dette som følge av manglende innsikt i egen situasjon og/eller manglende endringspotensiale.¹²⁴ Det er også påfallende at det i en tredjedel av tilfellene kommer frem at foreldrene forut for saken om omsorgsovertakelse har motsatt seg hjelpetiltak, ved å ikke samtykke til dette. Allikevel er det bare et fåtall dommer som problematiserer dette forholdet.¹²⁵

I fem av sakene for Borgarting tok det tre år eller mer fra barnevernet fikk kjennskap til familien før sak om omsorgsovertakelse ble reist for fylkesnemnda etter § 4-12, eller akuttvedtak ble truffet, jf. § 4-6.¹²⁶ I Lb-2011-145146 gikk det hele 12 år fra barnevernet åpnet første undersøkelsessak til det ble reist sak om omsorgsovertakelse. Et avgjørende forhold i lagmannsrettens beslutning om å ikke overta omsorgen for den 15 år gamle jenta, var den store belastningen flyttingen ville innebære for henne som følge av det nære forholdet mellom mor og datter. Saken illustrerer således de negative sidene av å bruke hjelpetiltak over mange år. Hensynet til barnets beste medførte her at det var for sent å gjennomføre omsorgsovertakelse når saken ble reiset, selv om de øvrige vilkårene i § 4-12 sannsynligvis var oppfylt. På denne måten kan ytterliggående bruk av hjelpetiltakene gå utover hva som i utgangspunktet ville vært til det beste for barnet.

4.2.6 Avsluttende betraktninger

På samme måte som for Høyesterett, er det vanskelig å spore noen entydig vektlegging av barnets egne meninger. I stedet kan det se ut som om dette avhenger av det konkrete tilfellet og hvilken konklusjon retten har kommet til i saken. Mens Borgarting i Lb-2009-

¹²⁴ Se bl.a. Lb-2013-58958, Lb-2012-24259 og Lb-2007-149920

¹²⁵ Lb-2012-59699, Lb-2012-114727 og Lb-2009-160695

¹²⁶ Lb-2009-16209, Lb-2009-174541, Lb-2009-160695, Lb-2011-57052 og Lb-2011-145146

16209 fant at jentas standpunkt var *"en realitet av stor betydning for vurderingen av hvilken konklusjon som bør trekkes"*, kom den både i Lb-2009-160695 og Lb-2013-58958 frem til at det ikke kunne legges avgjørende vekt på barnas ønsker om hvor de ville bo. Da momentet som følge av barnas alder bare ble drøftet i fem saker, er det også mindre avgjørelser å trekke slutninger fra.

Gjennomgående er det likevel mye fokus rettet mot barnets beste og hensynet er trukket frem i de aller fleste dommene. I om lag halvparten av sakene vurderes prinsippet konkret opp mot konklusjonen, og også i de tilfellene der dette ikke blir gjort fremstår det som om barnets behov, sett mot foreldrenes omsorgsevne, står i sentrum for drøftelsene. Sammenlignet med Høyesterett synes det derfor som om det er enda større grunnlag for å hevde at hensynet til barnets beste er avgjørende for konklusjonene til lagmannsretten.

4.3 Fylkesnemnda

4.3.1 Generelt

I gjennomgangen av fylkesnemndas praksis har jeg sett på 14 saker fra fylkesnemndene i Østfold; Buskerud og Vestfold; og Oslo og Akershus.¹²⁷ Kommunen fikk medhold i 12 av disse, mens nemnda i Fnv-2012-270-osl og Fnv-2013-88-ost, kom til at vilkårene for omsorgsovertakelse ikke var oppfylt. I sistnevnte sak hadde foreldrene 50% omsorg hver, og kun far ble vurdert å ha tilstrekkelig omsorgsevne. Det ble derfor besluttet å plassere barna i fosterhjem hos far til dom om overført omsorg var avgjort av tingretten.

Som det fremgår av sakene jeg har sett på, mottar fylkesnemnda et vidt spekter av typetilfeller. Både i Fnv-2012-625-osl, Fnv-2012-105-osl og Fnv-2011-816-osl var foreldrene av ulike årsaker enige i at vilkårene for omsorgsovertakelse var oppfylt, og behandlingene er derfor svært korte, uten detaljerte drøftelser av vilkårene i § 4-12. Gjennomgående er nemndas vurderinger betydelig mindre skjønnspregede og mer konsise enn hva som er tilfellet for lagmannsretten og Høyesterett. Det brukes mye mer

¹²⁷ Fnv-2013-88-ost, Fnv-2013-122-ost, Fnv-2013-22-ost, Fnv-2013-33-ost, Fnv-2012-161-ost, Fnv-2012-169-ost, Fnv-2012-163-bus, Fnv-2012-514-osl, Fnv-2012-625-osl, Fnv-2012-365-osl, Fnv-2012-270-osl, Fnv-2012-105-osl, Fnv-2011-816-osl, Fnv-2012-1-osl

plass på å belyse sakens faktum og barnevernets befatning med familien, og det er derfor lettere å bedømme tidsbruken og hvorvidt det har blitt utøvd foreldrevern av barneverntjenesten forut for behandlingen i fylkesnemnda.

Etter å ha lest igjennom sakene mener jeg det finnes spor av forutgående foreldrevern i tre av dem. Jeg vil derfor starte med å ta for meg disse sakene, før jeg går over til å vurdere fylkesnemndas behandling av det biologiske prinsipp, sakkyndigutredninger, barnets beste og barnets mening.

4.3.2 Foreldrevern?

4.3.2.1 Fnv-2013-88-ost

I Fnv-2013-88-ost, hvor barna var 11 og 12 år gamle, gikk det to år og to måneder fra undersøkelsessak ble åpnet i 2011, til akuttvedtak om omsorgsovertakelse. Forut for dette hadde det vært fremsatt utallige bekymringsmeldinger og den aktuelle undersøkelsen var den *fjerde* i rekken siden første kontakt med familien i 2001. Foreldrene skilte lag i 2007, men forholdet dem imellom fortsatte å være svært konfliktfyllt. Mor led av alvorlig alkoholmisbruk, men benektet i stor grad eksistensen av dette.

På grunn av sitt rusmisbruk hadde mor hatt flere utbrudd, drukket seg bevisstløs og bedt sin datteren om å lyve til barnevernet. Hun hadde også fremsatt grove trusler mot både far og barneverntjenestens ansatte. Som følge av disse opplevelsene hadde barna fått skolemessige, emosjonelle og sosiale problemer. Datteren hadde selv påtatt seg ansvaret med å passe på sin mor, og hadde ved flere anledninger måtte be andre om hjelp fordi mor var bevisstløs eller utagerende.

Det hadde i løpet av årene vært igangsatt flere former for omfattende hjelpetiltak, men først i februar 2013, 12 år etter første undersøkelsessak, kom barneverntjenesten frem til at *"mor ikke innehar den nødvendige erkjennelse eller ønske om å gjennomføre eller opprettholde de endringer som er nødvendig for å stabilisere og bedre barnas omsorgssituasjon."* Akuttvedtaket ble etterfulgt av sak om omsorgsovertakelse, hvor fylkesnemnda kom til at mor måtte fratras omsorgen og at *"[en] løsning hvorved barna*

bor på heltid hos far” burde forsøkes, da far ble funnet å ha en god evne til å se barna og deres behov.

4.3.2.2 Fnv-2012-169-ost

Saken i Fnv-2012-169-ost gjaldt omsorgsovertakelsen av en 5 år gammel gutt. Barneverntjenesten hadde vært i kontakt med familien i 3 ½ år før det ble fremmet forslag om omsorgsovertakelse. Gutten hadde da blitt akutt plassert som følge av en hendelse hvor far ble satt i arresten og mor ble innlagt på psykiatrisk sykehus. I løpet av hele perioden hadde det vært innrapportert bekymringsmeldinger fra guttens barnehage, barnevernvakta og politiet.

Begge foreldrene hadde erkjent bruk av ulike rusmidler helt siden starten av tenårene. Første gang barneverntjenesten kom i befatning med familien, opplyste mor at far hadde øvet vold mot henne med gutten tilstede. Foreldrenes familie mente at begge foreldre ruset seg, og at mor var psykisk ustabil. I november 2009 rapporterte barnevernvakta at *”politiet hadde beslaglagt amfetamin, marihuana og brukerutstyr i begge nattbordene i leiligheten.”* Mor hadde erkjent bruk av amfetamin og marihuana. Fire måneder senere ba mor om bistand fra politiet etter at far hadde tatt kvelertak på henne og slått henne i hodet og ansiktet. Hun erkjente at far hadde vært voldelig mot henne i 1 ½ år med gutten tilstede. Han hadde også funnet far bevisstløs etter en overdose. Barneverntjenesten vurderte gutten som *”mulig traumatisert”*. To år etter disse hendelsene ble gutten akutt plassert utenfor hjemmet. I omsorgsovertakelsessaken konkluderte fylkesnemnda med at vilkårene var oppfylt som følge av at det var *”sannsynlig at Gutt fortsatt vil stå i fare for å bli eksponert for tilsvarende opplevelser, dersom han nå skulle flytte hjem igjen til sine foreldre.”*

4.3.2.3 Fnv-2012-514-osl

Saken i Fnv-2012-514-osl gjaldt omsorgsovertakelse av en 13 år gammel gutt som hadde vært utsatt for fysisk, materiell og emosjonell omsorgssvikt. Da det ble reist sak om omsorgsovertakelse hadde barneverntjenesten vært i kontakt med familien i 10 år. Boligen familien bodde i var flere ganger så skitten at det ble regnet som helsefarlig å bo der. Det var gjennomgående lite fokus på hygiene og helse, og gutten trengte oppfølging

i grunnleggende ferdigheter som tannstell og dusjing. Forholdet mellom foreldrene var turbulent. På grunn av fars ustabile psyke og aggressive adferd, flyttet han flere ganger inn og ut av hjemmet.

I løpet av årene ble det forsøkt med et bredt spekter av hjelpetiltak; deriblant miljøarbeider, besøkshjem, familieveiledning og TFF-kurs(Trening i familieferdigheter). I april 2006 ble det igangsatt ansvarsgruppemøter med skolen, skolefritidsordningen og BUP(Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk). Ved flere anledninger uttalte imidlertid mor at hun ikke ønsket å motta hjelpetiltak og disse måtte derfor avsluttes. Mor fulgte heller ikke opp PPT(Pedagogisk-psykologisk tjeneste) og skolens henvisning av gutten til BUP. Hun fikk flere tilbud om økonomisk støtte til fotballsko og klær/utstyr til gutten, uten å benytte seg av disse. På grunn av mors manglende tilbakemelding til kommunen fikk gutten heller ikke nyttiggjort seg tilbudet om å delta på "onsdagsklubben"; en klubb i regi av kommunen hvor barn med behov ble gitt muligheten til å delta på ulike aktiviteter.

Guttens skole hadde siden opprettelsen av ansvarsgruppemøtene rapportert om bekymringer knyttet til blant annet faglige og sosiale problemer, dårlig hygiene, og manglende oppfølging hjemmefra vedrørende utstyr og lekser. Etter skolens oppfatning hadde ikke barneverntjenestens involvering medført noen endring for guttens situasjon i løpet av de seks årene tiltaket hadde pågått. Gutten ble av flere ansett som selvgående og ansvarlig for egen omsorg. Da saken ble reist for fylkesnemnda, konkluderte denne med at mor var veiledningsresistent og at gutten som følge av dette var blitt et *"selvutslettende barn med lite selvtillitt som beskytter seg for skuffelser."*

4.3.2.4 Avsluttende merknader

Felles for disse tre sakene er at det fra første kontakt med familien er blitt iverksatt omfattende hjelpetiltak over lang tid. Historikken viser likevel at det ikke har funnet sted noen vedvarende forbedring av forholdene i hjemmet, selv om foreldrene har fått tilnærmet ubegrenset med muligheter til å rette opp i omsorgsmanglene.

Det kan synes som om barneverntjenesten vegrer seg mot å fremme sak om omsorgsovertakelse og i stedet venter på perioder med tegn til bedring, hvor behovet

for å reise sak til fylkesnemnda er mindre presserende. Selv om det er nødvendig å gi foreldrene tid til å legge om situasjonen i hjemmet og ta inn over seg veiledningen den mottar gjennom hjelpetiltakene, kan det ikke gis ubegrenset med tid til å gjennomføre de påkrevde endringene. Det følger direkte av formålsbestemmelsen i § 1-1 at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, skal få *"nødvendig hjelp og omsorg til rett tid."* Når tegnene til bedring stadig ender i nye bekymringsmeldinger, omsorgssvikt og feilprioriteringer fra foreldrenes side, må barnet stå i fokus for avgjørelsene som treffes. Barnevernet må se foreldrenes begrensninger der bedringene uteblir og velge de løsninger som er til barnets beste fremfor å sette sin lit til stadig nye hjelpetiltak. Hvor lang tid som kan kreves må vurderes ut fra omstendighetene i det konkrete tilfellet, og alvorlighetsgraden av omsorgssvikten. Det avgjørende må i alle tilfelle være at barneverntjenestens arbeid med å forbedre familiesituasjonen ikke skjer på bekostning av barnets behov.

4.3.3 Det biologiske prinsipp

I halvparten av sakene påpekes det at det rettslige utgangspunktet etter barnevernloven er at barn skal vokse opp med sine biologiske foreldre.¹²⁸ På samme måte som for Høyesterett og lagmannsretten synes imidlertid ikke dette hensynet å bli tillagt noen avgjørende vekt i beslutningsprosessen. Sett hen til gjennomgangen av faktum i flere av sakene, kan barneverntjenestens vegring mot å fremme sak om omsorgsovertakelse være en medvirkende årsak til dette. I tilfeller hvor barnevernet stadig unnlater å reise sak til tross for at det foreligger store mangler ved omsorgen over lang tid, vil forholdene ofte være så alvorlige når de kommer inn for fylkesnemnda at terskelen for omsorgsovertakelse klart er nådd.

Ett tilfelle hvor det likevel kan spørres om fylkesnemnda strekker seg langt i sin beslutning om å la barna bli hos far, er Fnv-2012-270-osl. Selv om prinsippet ikke nevnes, fremgår det av faktum at det forut for akuttvedtaket hadde vært iverksatt hjelpetiltak i familien i seks år; deriblant økonomisk bistand, besøkshjem, foreldreveiledning, ansvarsgruppemøter og terapeut. Nemnda fant likevel at far hadde

¹²⁸ Fnv-2013-88-ost, Fnv-2013-122-ost, Fnv-2013-22-ost, Fnv-2012-169-ost, Fnv-2012-163-bus, Fnv-2011-816-osl, Fnv-2012-1-osl

fått for lite veiledning i *"hvordan han med begrenset tid og økonomi skal kunne ivareta hvert enkelt barn, både emosjonelt og praktisk."*

Hovedbekymringen i saken gjaldt de to yngste barnas seksualiserte atferd. Gutten på 9 år hadde også innrømmet at noen hadde misbrukt ham, uten at han turte å si hvem dette var. Det var utvilsomt at barna hadde blitt eksponert for seksuelle handlinger, og nemnda anså det godtgjort at barna både før og etter foreldrenes samlivsbrudd hadde vært vitne til mye de ikke burde. Nemnda fant likevel ikke holdepunkter for å fastslå at den seksualiserte atferden skyldes forhold hjemme hos far. De motstridende opplysningene angående alvorlighetsgraden av manglene ved fars daglige oppfølging, innebar likeledes at det ikke kunne konstateres omsorgssvikt.

Saken er vanskelig å vurdere siden det ikke fantes konkrete holdepunkter som knyttet far til de mest alvorlige forholdene. Det er likevel viktig å huske at beviskravet for vedtak etter barnevernloven kun er sannsynlighetsovervekt. Som påpekt tidligere er ikke hensynene som tilsier et skjerpet beviskrav til stede i slike saker, siden det ikke er spørsmål om påføre foreldrene sanksjoner, men å foreta en vurdering av hvilken risiko for skader og belastninger barnet kan utsettes for.

4.3.4 Sakkyndigutredninger

Det følger av bvl. §§ 7-10, jf. 7-11 at det er barneverntjenestens oppgave å foreta utredninger (herunder utredninger fra sakkyndige) og forberede beslutningsgrunnlaget for sakene som fremmes for fylkesnemnda. Av sakene jeg har tatt for meg er det bare to som viser til sakkyndigutredninger. Som følge av at Barnesakkyndig kommisjonen hadde vesentlige merknader til rapporten avgitt i Fnv-2013-22-ost, kunne imidlertid ikke denne fremlegges for nemnda. Etter § 2-5 skal kommisjonen vurdere alle rapporter fra sakkyndige i barnevernsaker. Det er derfor kun i Fnv-2012-270-osl at utredningen utgjorde en del av bevisgrunnlaget.

Fylkesnemndas sammensetning er ment å gi det økt kompetanse til å behandle sakene på en faglig forsvarlig måte, og således sikre partenes rettsikkerhet. Den fraværende bruken av sakkyndige kan derfor tyde på at fylkesnemnda i de fleste tilfeller finner at barneverntjenestens forberedelse av saken utgjør et tilstrekkelig avgjørelsesgrunnlag til

at den som følge av sin tverrfaglige kompetanse kan fatte en forstandig avgjørelser, uten bistand fra sakkyndige. Fylkesnemnda har et selvstendig ansvar for å påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes, jf. forvaltningsloven¹²⁹ §§ 17, jf. 1. Det må derfor forventes at enhver sak sendes tilbake for grundigere utredning dersom viktige forhold er for dårlig opplyst til at det kan treffes en betryggende avgjørelse.

4.3.5 Barnets beste

Hele 13 av de 14 sakene viser til prinsippet om barnets beste i § 4-1, men det er påfallende få som trekker dette inn i beslutningsgrunnlaget og foretar en drøftelse av hensynet. Selv i de seks sakene hvor nemnda gir en uttrykkelig begrunnelse for hvorfor konklusjonen også er til barnets beste, er denne svært begrenset i omfang og bærer preg av standardiserte fraser. Blant annet sies det både i Fnv-2012-514-osl og Fnv-2012-625-osl at: *"Nemnda mener en omsorgsovertakelse her klart er til guttens beste. Det vil sikre ham en trygg og stabil omsorgsbasis i dag og for fremtiden."* Også i Fnv-2012-365-osl og Fnv-2012-169-ost brukes det lignende formuleringer. Selv om begrunnelsene er relevante, fremstår de som allmenngyldige vurderinger som i liten grad tar opp i seg forholdene i den aktuelle saken. Det kan i stedet synes som om nemnda ikke ser behovet for å foreta slike konkrete drøftelser av hensynet, og at den derfor nøyer seg med å ta stilling til om de øvrige vilkårene i § 4-12 er oppfylt.

På samme måte som Høyesterett og lagmannsretten peker likevel også nemnda i flere av sakene på barnets behov og hva det trenger av omsorg i tiden fremover. Hvor stort fokus det er på dette varierer imidlertid i stor grad. Mens fylkesnemnda i noen tilfeller synes å tillegge dette betydelig vekt i avgjørelsen,¹³⁰ er en omtale av hva barnet trenger helt utelatt i andre.¹³¹ I disse sakene ligger fokuset nærmest utelukkende på forholdene som fremgår av faktum, og hvorvidt disse omstendighetene utgjør "alvorlige mangler" etter bestemmelsen i § 4-12 første ledd. Generelt bærer fylkesnemndas vurderinger preg av å være mer faktumorienterte med mindre problematisering av barnet og eventuelle særlige behov, enn det som var tilfellet for lagmannsretten. Selv i de tilfellene hvor det brukes mye plass på å omtale foreldrenes omsorgsevner, knyttes dette i mindre

¹²⁹ LOV-1967-02 nr.10

¹³⁰ Fnv-2012-169-ost, Fnv-2012-514-osl, Fnv-2012-105-osl

¹³¹ Fnv-2013-22-ost, Fnv-2013-33-ost, Fnv-2012-161-ost, Fnv-2012-270-osl

grad opp mot barnets utfordringer og behov i tiden fremover.¹³² Sett i sammenheng er det få konklusjoner som synes å grunne på en bevisst vurdering av hva det konkrete barnet trenger.

4.3.6 Barnets medvirkning

Til tross for at ni av 14 saker omhandler barn som er 7 år eller eldre, er det ingen av dem som viser til bestemmelsen om barnets rett til medvirkning i § 6-3. Heller ikke i Fnv-2012-105-osl, Fnv-2011-816-osl og Fnv-2012-1-osl, hvor barna er så gamle at de har egne partsrettigheter i saken, er barnas ønsker trukket inn i beslutningsgrunnlaget. Selv om forholdet er nevnt i Fnv-2012-105-osl, skjer det bare i form av en uttalelse om at guttens mening ikke ble tillagt avgjørende vekt. Kun i Fnv-2013-22-ost, Fnv-2012-365-osl og Fnv-2012-270-osl trekkes forholdet mer direkte inn i nemndas drøftelser.

I Fnv-2013-22-ost forelå det mistanke om at en jente på 7 år hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep og emosjonell omsorgssvikt i hjemmet. Etter en utredning hos BUP ble det sendt en alvorlig bekymringsmelding til barneverntjenesten, hvor det ble vist til flere hendelser av seksualisert atferd som både kvantitativt og kvalitativt overgikk det som var forventet av barn på hennes alder. Som følge av dette ble jenta akutt plassert i beredskapshjem. I samtale med sin talsperson ytret jenta at hun ønsket å flytte hjem og at hun ikke forsto hvorfor hun hadde blitt plassert. Under vurderingen av barnets beste fant fylkesnemnda likevel at jentas ønsker ikke kunne tillegges avgjørende betydning, som følge av at det var sannsynliggjort at hun hadde blitt utsatt for et traume hun trolig hadde fortrenget.

Selv om fylkesnemnda i Fnv-2012-365-osl viser til barnas egne meninger, kunne ikke disse tillegges vekt i avgjørelsen, da den 8 år gamle gutten hadde avvist å snakke med talspersonen om spørsmålet. Det ble vurdert å være uforsvarlig å spørre de yngre barna om hvor de ønsket å bo.

I Fnv-2012-270-osl kom barnas meninger inn som et tilleggsargument for hvorfor omsorgsovertakelse og flytting til fosterhjem ikke ville være til barnas beste. Nemnda

¹³² Se bl.a. Fnv-2013-88-ost, Fnv-2013-22-ost og Fnv-2012-365-osl

viste til at søstrene på 12 og 6 år hadde sagt at de ønsket å være hos foreldrene og at de hadde det bra der. Det yngste barnet uttalte imidlertid også at hun syntes det var bra å bo i beredskapsheim. I saken var det likevel det midterste barnet på 9 år som klarest hadde gitt uttrykk for at han ikke hadde det bra hjemme, og hvor mistanken om misbruk var størst. I vurderingen av guttens ønsker ble det uttalt at *"[s]elv om Barn B uttrykker at han er fornøyd i beredskapshjemmet[...] og sier han vil bo der og besøke pappa, har nemnda kommet til at han bør bo med sine søsken."*

I dette tilfellet hadde både gutten og hans storesøster reagert med lettelse da de ble kjent med barneverntjenestens vedtak om akutt plassering. Om guttens reaksjon ble det sagt at han fikk *"en ro over seg og virke[t] trygg etter samtalen."* Sett hen til guttens tidligere seksualiserte uttalelser, redsel og vedkjennelse av å ha blitt misbrukt, kan beslutningen om å plassere ham tilbake hos far tyde på at fylkesnemnda beveger seg i grenseland av foreldrevenn. Som påpekt blant annet i Fnv-2013-88-ost er *"[h]vert barn i en familie[...] unikt. Omsorgen som gis skal dekke det aktuelle barnets behov."* Av denne grunn er det nødvendig å definere det enkelte barns omsorgsbehov individuelt. I Fnv-2012-270-osl bruker nemnda søstrenes holdninger som et argument for hvorfor samme løsning må gjelde for alle. Det er vanskelig å se hvordan guttens individuelle behov blir vektlagt i dette resonnementet.

4.3.7 Avsluttende betraktninger

Fylkesnemndas begrensede behandling av prinsippet om barnets beste og den unnlatte synliggjøringen av barnets ønsker for avgjørelsen, kan tilsi at den har et mindre bevisst forhold til disse hensynene enn det som synes å være tilfellet for de andre instansene, og da særlig lagmannsretten. Sett hen til fylkesnemndas spesialkompetanse på området er dette overraskende. Det kan i stedet se ut som om den avgjørende vekten i majoriteten av drøftelsene, ligger på vurderingen av om grunnvilkårene i § 4-12 første ledd er oppfylt. Samlet sett er saksbehandlingen betydelig kortere enn hva som var tilfellet for domstolene, og det foretas mindre helhetlige drøftelser av om betingelsene for omsorgsovertakelse foreligger.

En medvirkende årsak til hvorfor det ikke foretas noen grundig drøftelse av barnets beste, kan være det brede spekteret av saker som kommer opp for nemnda. I tilfeller der

en eller flere parter er enige i at vilkårene for omsorgsovertakelse er oppfylt, eller hvor barneverntjenesten har ventet lenge med å fremme sak, kan det ofte fremstå som relativt klart at det vil være til det beste for barnet at omsorgen overtas av det offentlige. Av rettssikkerhetsmessige hensyn er det likevel viktig at dette blir vurdert. Også når det gjelder det lovpålagte kravet om å vektlegge barnets mening, er det viktig for å sikre sakens opplysning og for å gi avgjørelsen større legitimitet, at dette faktisk blir behandlet. Det er en svakhet ved saksbehandlingen når meningene til barn på så mye som 13 og 15 år ikke blir vurdert og inkludert i avgjørelsesgrunnlaget for barnets egen fremtid.¹³³

Når det gjelder vurderingen av hvorvidt det kan skapes tilfredsstillende forhold i hjemmet ved hjelpetiltak, brukes det gjennomgående liten plass på å drøfte dette. I flesteparten av sakene avfeies muligheten på bakgrunn av foreldrenes manglende erkjennelse, manglende evne til endring, fravær av adekvate tiltak, eller som følge av at det tidligere har blitt forsøkt over lang tid uten tilfredsstillende resultater. En sak som skiller seg ut i behandlingen av dette er som tidligere nevnt; Fnv-2012-270-osl. Nemnda la her avgjørende vekt på at far i løpet av seks år med hjelpetiltak ikke hadde mottatt tilstrekkelig med veiledning, og forankret dette i de strenge kravene til hjelpetiltak som ble oppstilt i Rt-1996-1203.

5. Sluttvurderinger

I 2013 realitetsbehandlet fylkesnemndene 1135 saker etter § 4-12. På landsbasis fikk det offentlige medhold i hele 85,7% av disse.¹³⁴ I fylkesnemndssakene jeg har undersøkt var medholdsprosenten akkurat den samme. Den høye andelen omsorgsovertakelser kan være en indikasjon på at barnevernet i mange tilfeller venter for lenge før de fremmer sak om omsorgsovertakelse. En mulig årsak til dette er at de svært skjønnsmessige vilkårene i § 4-12 gjør det vanskeligere for barneverntjenesten å fastsette en klar terskel for når vilkårene er oppfylt. Det blir derfor i stor grad opp til subjektive vurderinger i den enkelte sak å avgjøre hvor mye som skal til, noe som kan medføre en vegring mot å reise sak for nemnda før det anses som sikkert at terskelen er

¹³³ Se Fnv-2012-514-osl og Fnv-2012-1-osl

¹³⁴ Sentralenheten for fylkesnemnda, v/Monica Johnsen

nådd. Det er imidlertid ikke barneverntjenestens oppgave å avgjøre spørsmålet om omsorgsovertakelse, og risikoen ved å praktisere slik tilbakeholdenhet er at det skjer på bekostning av barnet. Som nevnt følger det av § 3-1 at barneverntjenesten har et særskilt ansvar for avdekke omsorgssvikt så tidlig at varige problemer kan unngås. Barnevernet bør derfor reise sak for fylkesnemnda når det foreligger konkret mistanke om at tålegrensen for mangler ved barnets omsorgssituasjon er nådd.

Sett hen til gjennomgangen av sakene fra Høyesterett, lagmannsretten og fylkesnemnda, er det lite som tilsier at rettsinstansene gjennom sin saksbehandling kan beskyldes for å praktisere foreldrevern.¹³⁵ Som følge av fylkesnemndas mer detaljerte gjengivelse av sakens bakgrunn, blir det likevel klart at barneverntjenestens praksis i flere tilfeller verner om foreldrene. I de fleste sakene som bærer preg av foreldrevern, skyldes dette barnevernets avventende holdning og vedvarende bruk av hjelpetiltak i tilfeller hvor dette ikke har medført noen permanent bedring i omsorgssituasjonen. Ved å la barnet bli utsatt for alvorlig omsorgssvikt over lang tid øker risikoen for varige traumer, og barneverntjenesten feiler i å etterkomme den lovpålagte plikten til forebyggende arbeid.

En gjentagende problemstilling for alle instansene er problematikken knyttet til foreldrenes manglende ønske om å motta hjelp fra barnevernet.¹³⁶ Med unntak av tiltak etter fjerde ledd, følger det av bestemmelsen i § 4-4 at hjelpetiltak er frivillige. Det er derfor opp til foreldrene om de vil akseptere et tilbud om hjelpetiltak eller ikke. En konsekvens av denne utstrakte frivilligheten er behovet for at foreldrene selv erkjenner barnets behov for hjelp, og derfor velger å ta imot tiltakene som barneverntjenesten tilbyr. Kravet til samtykke kan da ende opp med å gå utover hensynet til barnets beste i de tilfellene hvor omsorgssvikten er så alvorlig at den grenser opp mot terskelen i § 4-12. Som følge av dette fremstår Høyesteretts uttalelser i Rt-1996-1203 og Rt-1999-1883 om at barneverntjenesten må ta utfordringen med å innhente foreldrenes samtykke, som en lite formålstjenlig løsning. Barnets skjebne vil da i stor grad avhenge av foreldrenes innsikt i situasjonen. En forutsetning som i flere tilfeller viser seg å være fraværende.

¹³⁵ Med Fnv-2012-270-osl som et mulig unntak

¹³⁶ Se bl.a. Rt-1998-1702, LB-2009-160695 og Fnv-2012-514-osl

Det er således relevant å reise spørsmål om ikke det gjennomgående kravet til samtykke går på bekostning av å bedre barnets livssituasjon. I alle tilfelle kan det synes som om den manglende muligheten til å gripe inn for å avhjelpe forholdene i hjemmet, gjør at lovens formål om å sikre at barnet får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, jf. § 1-1, misligholdes. Ved å åpne for en videre adgang til å pålegge hjelpetiltak, kan det også bidra til at enkelte saker unngår å havne i retten, og at barnet slipper å gjennomgå en omsorgsovertakelse.

Det er et lovpålagt krav etter bestemmelsen i § 4-1 at det skal legges *avgjørende vekt* på barnets beste. Ivaretagelsen av barnets rettssikkerhet tilsier av denne grunn at hensynet må vurderes og trekkes inn i avgjørelsesgrunnlaget i *alle* saker som kommer opp for rettsinstansene, også i tilfeller hvor omstendighetene synes å legge til rette for en mindre omfattende drøftelse.¹³⁷ Som følge av vedtakets inngripende karakter er det viktig å stille strenge krav til saksbehandlingen og sikre etterprøvbarheten av de bedømmelser som blir gjort. Av samme grunn bør rettsinstansene ved vurderingen av barnets beste ta stilling til barnets behov både på avgjørelsestidspunktet, og for tiden fremover. Vedtak om omsorgsovertakelse innebærer et drastisk inngrep i barnets liv og vil i mange tilfeller være avgjørende for dets videre utvikling. Det brede spekteret av tilfeller viser også at selv om de øvrige vilkårene i bestemmelsen er oppfylt, trenger ikke et vedtak om omsorgsovertakelse å være til barnets beste.

¹³⁷ Se bl.a. Lb-2009-112917 og Fnv-2012-625-osl

LITTERATURLISTE

- Bendiksen (2008): Bendiksen, Lena R.L. (2008), *Barn i langvarige fosterhjems plasseringer – foreldreansvar og adopsjon*, Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Lindboe (2011): Lindboe, Knut (2011), *Barnevernloven*, 7.utgave, Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS
- Lindboe (2012): Lindboe, Knut (2012), *Barnevernrett*, 6.utgave, Oslo: Universitetsforlaget
- Ofstad og Skar (2009): Ofstad, Kari og Skar, Randi (2009), *Barnevernloven med kommentarer*, 5.utgave, Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS
- Sandberg (2003): Sandberg, Kirsten (2003), *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*, 1.utgave, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

KILDER

NETTARTIKLER

www.aftenposten.no:

<www.aftenposten.no/nyheter/iriks/-Tar-mest-hensyn-til-foreldrene-5321231.html#.UzKnyl5WvC1> (9.april)

<www.aftenposten.no/amagasinet/En-historie-om-to-brodre-5321338.html#.Uv38yPZWvC1> (9.april)

<www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Barnevernansatte-kan-bli-straffet-etter-Alvdal-saken-5108330.html#.Uv4KmPZWvC0> (9.april)

<www.aftenposten.no/viten/Sikker-i-sin-sak--7525563.html#.U1zuG8clPC3> (27.april)

www.audunlysbakken.no:

<www.audunlysbakken.no/barnas-beste/> (9.april)

www.bt.no:

<<http://multimedia.bt.no/janne/>> (9.april)

www.nettavisen.no:

<www.nettavisen.no/nyheter/3028225.html> (9.april)

www.nrk.no:

<www.nrk.no/ytring/barnevern-eller-foreldrevern_-1.8344953> (9.april)

<www.nrk.no/norge/_-pappa-tar-mamma_-komfort_-1.11200029> (9.april)

<www.nrk.no/ytring/hvor-skal-jeg-bo_-1.8329788> (9.april)

TV

NRK 1: Brennpunkt, *Brustne hjerterom*, 25.02.2015
<<http://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/mdup11000114/25-02-2014>> (1.juni)

RETTSAVGJØRELSER

Høyesterett:

Rt-1982-764
Rt-1987-289
Rt-1996-1203
Rt-1998-1702
Rt-1999-1883
Rt-2002-327
Rt-2002-875
Rt-2004-999
Rt-2004-1046
Rt-2004-1683
Rt-2005-624
Rt-2006-1308
Rt-2006-1672
Rt-2012-1832

Lagmannsrett:

Lb-2013-103038
Lb-2013-58958
Lb-2012-59699
Lb-2012-114727
Lb-2012-86515
Lb-2012-24259

Lb-2012-65749
Lb-2011-145146
Lb-2011-57052
Lb-2009-112917
Lb-2009-160695
Lb-2009-174541
Lb-2009-147504
Lb-2009-16209
Lb-2007-16209

Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker:

Fnv-2013-88-ost
Fnv-2013-122-ost
Fnv-2013-22-ost
Fnv-2013-33-ost
Fnv-2012-161-ost
Fnv-2012-169-ost
Fnv-2012-163-bus
Fnv-2012-514-osl
Fnv-2012-625-osl
Fnv-2012-365-osl
Fnv-2012-270-osl
Fnv-2012-105-osl
Fnv-2011-816-osl
Fnv-2012-1-osl

LOVFORARBEIDER

NOU 1985:18 *Lov om sosiale tjenester mv.*
NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*
Innst.O.nr.80 (1991-1992) *Barnevernloven*
Ot.prp.nr.56 (1952) *Lov om barnevern*

Ot.prp.nr.44 (1991-1992) *Om lov om barneverntjenester*

Ot.prp.nr.45 (2002-2003) *Om lov om endring i menneskerettsloven mv.*

Prop. 106 L (2012-2013) *Endringer i barnevernloven*

LOVREGISTER

LOV-1967-02-10:	<i>Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker</i> (forvaltningsloven – fvl.)
LOV 1981-04-08-7:	<i>Lov om barn og foreldre</i> (barnelova – bl.)
LOV 1992-07-17-100:	<i>Lov om barneverntjenester</i> (barnevernloven – bvl.)
LOV 1999-05-21-30:	<i>Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett</i> av (Menneskerettsloven - mnskrl.)
LOV 2005-06-17-90:	<i>Lov om mekling og rettergang i sivile tvister</i> (tvisteloven – tvil.)
LOV 2013-06-21- 63:	<i>Lov om endring av barnevernloven</i> (Endringslov til barnevernloven)
EMK:	Konvensjon 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter
Barnekonvensjonen:	FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. November 1989

FORKORTELSER

Innst. O.:	Innstilling til Odelstinget fra en stortingskomité.
Ot.prp.:	Odelstingsproposisjon.
NOU:	Norges Offentlige Utredninger.
Prop. L:	Regjeringens lovforslag til Stortinget.
Rt.:	Norsk Retstidende
Sosiallovutvalget:	Utvalget i NOU 1985:18 "Lov om sosiale tjenester m.v."
Stortingskomiteen:	Innst.O.nr. 80 (1991-92) fra Forbruker- og administrasjonskomiteen i Stortinget